

rických, nýbrž z dogmatických, |
myslíce, že Kristus musil trpěti
14. Nisanu, aby úplně naplnil,
co bylo naznačeno předobrazem
ným beránkem.

(POKR.)

V které řeči bylo původně sepsáno evangelium sv. Matouše.

Napsal Dr. JAN LAD. SÝKORA.

Evangelium sv. Matouše nebylo původně sepsáno jazykem řeckým, jako ostatní knihy novozákonní, nýbrž jazykem hebrejským t. j., jak alespoň více podobá se pravdě, hebrejštinou v širším slova smyslu či aramejštinou, záhy však, již v době apoštolské, bylo přeloženo do řečtiny a právě v řeckém překladě tomto přijato do kánonu církevního.

1. Že v hebrejštině bylo sepsáno původně, lze již předem souditi z toho, že hebrejšтина (aramejština) byla řečí mateřskou i Matoušovi i těm, pro něž on své evangelium napsal; jistou měrou vysvětluje to také z jakosti řečtiny, kterou shledáváme v kánonickém našem evangeliu Matoušově. Ačkoli totiž řečtina jeho jest plynější a méně rušena hebraismy, než v kánonickém evangeliu Markově, takže s hledem k tomu bylo by možno souditi, že v řeči té bylo sepsáno původně, obsahuje přece mnoho takových slov a rčení, která poukazují k originalu hebrejskému, z něhož zachovaný text řecký byl přeložen. Jsou to zejména bez výkladu ponechaná slova hebrejská a aramejská: Ἰησοῦς (1, 21.), Βεελζεβοὺλ (10, 25.), ὡχά (5, 22.), κορβανᾶς (27, 8.), jest to časté opakování slova ἰδοὺ = הִנֵּה = ejhle (62krát), slova προσέρχεσθαι = בא = přijíti (52krát), označení krajiny zajordánské zpodstatněným a přece bez členu položeným rčením πέραν τοῦ Ἰορδάνου, rčení βίβλος γενέσεως (= סֵפֶר הַחַיִּים) m. γενεαλογία (rodokmen) a zvláště rčení ὅψε σαββάτων (28, 1.), kteréž jen potud, pokud se pokládá za překlad hebrejského čtení בסוף שבוע neb podobného, podává ten smysl, který sv. Matouš dle vlastního výkladu svého

vyjádřiti chtěl¹⁾, jakož i slova (Mat. 1, 21.): *καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦς, αὐτὸς γάρ σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν*. (A nazveš jméno jeho Ježíš, neboť on spasí lid svůj od hříchů jejich), kteráž tak, jak jsou, t. j. bez připojeného výkladu, nemohla státi v originále řeckém, ale ovšem v originále hebrejském (aramejském); neboť čtenáři řečtí nebyli by porozuměli připojenému odůvodnění, že totiž proto nazváno má býti dítko Ježíšem, poněvadž spasí lid svůj; dobře však rozuměli mu čtenáři hebrejští, kteří věděli, že jméno Ježíš znamená tolik co spasitel.

2. Výslovné svědectví však o tom, že evangelium Matoušovo bylo původně sepsáno v hebrejštině, vydávají všickni sv. Otcové a spisovatelé církevní, kteří od Papiáše až do Erasma Rotterdamského o té věci se zmiňují, zejména Papiáš,²⁾ Ireneus,³⁾ Origenes⁴⁾ Eusebius,⁵⁾ Cyrill Jerusal.,⁶⁾ Chrysostomus,⁷⁾ Jeronym,⁸⁾ Augustin,⁹⁾

¹⁾ Řčení ἐπεὶ σαββάτων jest sice řecky správné, avšak znamená v řečtině klassické tolik, co pozdě v sobotu, neb na skonání soboty, kteráž podle čítání židovského končila již západem slunce. Sv. Matouš však chtěl vyjádřiti konec noci ze soboty na neděli, jakož patrně z dalších slov jeho, že „svítalo již na neděli“. Tohoto významu však, jak vidno z toho, co řečeno, ona slova v řečtině nemají a proto jen tím dají se vyložit v Matoušově smyslu, pokládají-li se za doslovný hebraistický překlad svrchu řečeného řízení hebrejského.

²⁾ U Euseb. H. E. 3, 29, 16 (M. 20, s. 300): Ματθαῖος μὲν οὖν ἑρρατὶ διαλέκτῃ τὰ λόγια συνεγράφετο, ἡρμηνεύει δ' αὐτὰ ὡς ἦν δυνατός (neb ἡδύνατο) ἕκαστος. Matouš sice řečí hebrejskou sepsal slova (řeči), přeložil je však každý, jak mohl.

³⁾ Iren. Adv. haer. 3, 1, 1: Ματθαῖος ἐν τοῖς Ἑβραίοις τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῃ αὐτῶν καὶ γραφῇ ἐξηγήσκειν εὐαγγελίου (Srovn. Euseb. H. E. 5, 10, 2).

⁴⁾ U Euseb. H. E. 6, 25, 4: Ὡς ἐν παραδόσει μαθὼν . . . ὅτι πρῶτον (εὐαγγέλιον) μὲν τὸ κατὰ τὸν ποτε τελώνην, ὕστερον δὲ ἀπόστολον Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐνδεδικότα αὐτὸ τοῖς ἀπὸ Ἰουδαίου πιστεύουσι γράμμασιν ἑβραϊκοῖς συνταταγμένον (Srovn. Comm. in Joan. 1, 27 t. 8).

⁵⁾ Euseb. H. E. 3, 24, 6 (Migne, 20, 265): Ματθαῖος . . . πατρίῳ γλώττῃ γραφῇ παραδούς τὸ κατ'αὐτὸν εὐαγγέλιον. A v Quaest. evang. ad Marin. 2, 1 (Migne, 20, 265): Ὁ μὲν γὰρ εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος ἑρρατὶ γλώττῃ παρέδωκε τὸ εὐαγγέλιον. Mimo to sděluje staré podání, že Pantaemus (představený školy alexandr.) na své cestě po Indii (snad po Arabii) nalezl (před r. 180) exemplár Matoušova evangelia psaný jazykem hebrejským, který tam prý byl zanechán od sv. Bartoloměje. Praví (H. E. 5, 10, 3, Migne 20, 465): ὁ Πάνταινος καὶ εἰς Ἰνδοὺς ἔλθειν λέγεται, ἐνθα λόγος εὐρεῖν αὐτὸν προφθάσαν τὴν αὐτοῦ παρουσίαν τὸ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγέλιον παρὰ τισιν αὐτοῖς τὸν Χριστὸν ἐπεγνωκόσιν, οἷς Βαρθολομαῖον τὸν ἀποστόλον ἔνα κηρύξαι αὐτοῖς τὰ Ἑβραίων γράμμασι τὴν τοῦ Ματθαίου καταλεῖψαι γραφὴν, ἣν καὶ σωζομένη εἰς τὸν ἡγλούμενον χρόνον. Totéž podání zaznamenal také sv. Jeronym, jen že omylem připojil též poznámku (nepravou), že Pantaemus exemplár ten vzal s sebou do Alexandrie. Praví (De vir. illustr. c. 36): Reperit (Pantaemus in India) Bartolomaeum de duodecim apostolis adventum Domini nostri Jesu Christi juxta Matthaeum

a j. Zdali hebrejštinou tou míní hebrejštinu v užším či širším smyslu (aramejštinu),¹⁰⁾ není zcela jisto. Neboť někteří¹¹⁾ vykládají slova jejich o hebrejštině nové či rabínské, ve které psána jest Mišna, jiní¹²⁾ o hebrejštině staré, ve které sepsány jsou skoro všechny knihy starozákonní, jiní, počtem nejčtetnější,¹³⁾ o hebrejštině v širším slova smyslu či o aramejštině. Tento náhled po-

evangelium praedicasse, quod hebraicis litteris scriptum re-
vertens Alexandriam secum detulit.

- 6) Katechese 14, 15 (Migne 33, 844): Ματθαῖος ὁ γράφας τὸ εὐαγγέλιον ἑβραϊστὶ γλώττῃ τοῦτο ἔγραψεν
- 7) Epiph. Haer. 30, 3 (M. 41, 409): Ματθαῖος ἑβραῖσι καὶ ἑβραϊκοῖς γράμμασι ἐν τῇ καινῇ διαθήκῃ ἐποιήσατο τὴν τοῦ εὐαγγελίου ἑκδοσὴν τα καὶ κήρυγμα. (Srovň. Haer. 30, 6 a 51, 5.)
- 8) Chrysost. Homil. in Matth. 43 (M. 57, 17: „Jest podáno, že Matouš to, co kázal ústně, zůstavil písemně a napsal evangelium hebrejsky, když k němu přistoupili a ho prosili Židé, kteří byli uvěřili.“
- 9) Jeron. (De vir. illustr. 3): „Matthaeus, qui et Levi, ex publicano apostolus, primus in Judaea propter eos, qui ex circumcisione crediderunt, evangelium Christi hebraicis litteris verbisque composuit, quod quis postea in graecum transtulerit, non satis certum est.“ V Praef. in Matth.: Matthaeus in Judaea evangelium hebraeo sermone edidit. Podobně v Epist. ad Hedib. qu. 4.
- 10) August. De consensu evang. 1, 2 (M. 34, 1044): Horum quatuor (evangelistarum) solus Matthaeus hebraico scripsisse perhibetur eloquio, ceteri graeco.
- 11) Schegg, Evang. nach Matthaeus übersetzt und erklärt, I. s. 13. a další, Biesenthal, Das Trosts Schreiben des Apost. Paulus an die Hebräer, 1878, s. 47. (Papiášův výraz ἑβραϊστικῶς vykládá Schegg l. c. o parafrásích textu hebrejského v jazyce aramejském.
- 12) Gaster, Briggs, Fr. Delitzsch (The Hebrew N. T. v Lipsku 1883, s. 30), Resch, (Auszerkanon. Evangelienfragm. bezv. Paralleltexte, v Lipsku 1889), Kaulen (Einkl. 4. vyd. III. str. 23), který připouští to s hledem k tomu, že ještě po zajetí psali hebrejsky proroci Haggéus, Zachariáš a Malachiáš i Sirach. Belser (Einkl. s. 27), který opírá svůj náhled jednak o to, že sv. Matouš bral důkazy své ze Starého Zákona a tedy svůj spis chtěl jaksí přiřaditi ke knihám starozákonním neb navázati na ně a užíváním řeči posvátné připodobniti k nim, jednak o Mat. 1, 21, kde slova „a nazváno bude jméno jeho Ježíš, neboť spasí lid svůj od hříchů jejich“ jeví se prý rozhodně býti překladem hebrejských slov: וְקראת אֶת־שְׁמוֹ יֵשׁוּעַ כִּי הוּא יוֹשִׁיעַ אֶת־ (Ježíš) není prý aramejský, nýbrž hebrejský.
- 13) Buslav J. Theoph. Dissertatis histor. critico exeg. de lingua origin. ev. sec. Matth. ve Vratislavi 1826, Gla, Die Originalspr. des Matthäusev. Padeborn 1887, Schanz, Comment. über das Ev. des hl. Matth. s. 8—23, Cornely, Introduct. III. s. 38—52, Knabenbauer, Comment. in evang. sec. Matth. s. 8—9, Felten, Matthaeus, Apostel u. Evangelist ve Wetzler-Welte's Kirchenl. VIII. 1028—1030. Trenkle, Einl. s. 100—102, Schaefer Al., Einl. s. 204—212, Pölzel, Kurzgefasst. Comment. zum Ev. des hl. Matth. 2. vyd. XXI—XXIV, Zahn, Einl. II, 262, též Marshall, Lutteroth, A. Meyer, Dalman a j.

kládáme za správný. Neboť, jak řečeno, evangelium toto bylo určeno pro křesťany palestinské, obrácené ze židovství, jimž mateřštinou byl jazyk aramejský či syrochaldejský, hebrejšťina pak stará, jakožto jazyk tehdy již mrtvý, i nová jakožto jazyk vědecký jazykem málo srozumitelným, takže bylo třeba při službách Božích překládati do řeči lidu části přečtené z Písma sv. (Starého Zákona) v jazyce hebrejském. Psáti tedy takovým čtenářům hebrejšťinou starou neb novou bylo by bývalo nepřiměřeno, ani nebylo by mohlo dojíti u většiny čtenářů svého účelu, leč by spis přeložen byl do aramejšťiny. Tak nepřiměřeně však nejednal zajiště sv. Matouš.

A máme náhled ten tím spíše za správný, poněvadž těch několik forem hebrejských, které se vyskytají v Novém Zákoně,¹⁴⁾ prozrazují nářečí aramejské (syrochaldejské), a přece právě toto nářečí nazývá se v něm hebrejským.¹⁵⁾

3. S hledem k tolika svědkům o původní řeči evangelia Matoušova nebylo až do 16. st. nikoho, kdo by byl pochyboval, že prvotně bylo sepsáno hebrejsky či aramejsky. Teprve Erasmus Rotterd. vyslovil o tom pochybnost,¹⁶⁾ kardinál Kajetán (Thomas a Vio) pak popřel to rozhodně.¹⁷⁾ Jeho následovali Beza, Oecolampadius, Kalvín, Flacius, Gerhard Heidegger, Calov, Hottinger, Wetstein a v novější době skoro všickni protestanté,¹⁸⁾ zvláště

¹⁴⁾ na příklad Haeldama (Mat. 27, 8, Skut. ap. 1, 19), talítha kúmi (Mark. 5, 41), Effetha (ἡφαθ, Mark. 7, 34), Gabbatha (Jan 19, 13), Abba (Řím. 8, 15), Maran Atha (1. Kor. 16, 22).

¹⁵⁾ Jan 5, 2; 19, 13; Skut. apošt. 21, 40; 22, 2; 26, 14.

¹⁶⁾ Erasm., Annotat. in Matth. 8, 17: «Non mihi fit verisimile, Matthaeum hebraice scripsisse quod cum nemo testetur se vidisse ullum ullius Hebraici voluminis vestigium, siquidem illud, quod Nazarenorum vocant, nec Hebraice scriptum testatur Hieronymus, sed Chaldaice formulis duntaxat Hebraicis, inter apocrypha censetur; deinde stylus Matthaei cum stylo Marci plane consentit. — 8, 23: «Mihi videtur probabilius hoc evangelium eadem fuisse scriptum lingua, qua ceteri scripserunt evangelistae.» Proti němu vystoupil již Richard Simon ve své Histoire critique du text du N. T. 1869, kde na str. 48. prohlašuje důvody jeho zcela za slabé, říká: «Les raisons, qu'il produit, sont si foibles, qu'il se rend même quelquefois ridicule, lorsqu'il veut parler en Critique d'une matière, qu'il ignorait entièrement.»

¹⁷⁾ Caietanus, Comment. in evang. Matth. Prolog, kde poukazuje k Mat. 1, 23 a 27, 46 praví: «Hoc certum est evangelium istud quod habemus, Graece a Matthaeo scriptum esse.»

¹⁸⁾ Po Wetsteinovi bylo mínění o řečtině jakožto původní řeči evangelia Matoušova zatlačeno sice Michaelisem (Einl. s. 946. a další), který uznal hebrejšťinu (aramejšťinu) za původní řeč

když byl katolík Hug¹⁹⁾ a po něm Paulus,²⁰⁾ Fritzsche,²¹⁾ Harless²²⁾ a de Wette uvedli co nejbědlivěji vše, co vůbec zdá se svědčiti ve prospěch toho mínění. Ba Holtzmannovi jest nyní již nepochybné, že evangelium sv. Matouše bylo prvotně sepsáno v řečtině,²³⁾ a Schneedorfer diví se, že ještě nyní může někdo pokládati náš řecký text evangelia toho za překlad učiněný z textu hebrejského (aramejského) od apoštola neb některého muže aj. oštolského.²⁴⁾

Na potvrzení svého náhledu uvádějí důvody dilem vnější, dilem vnitřní. Co vnějších se týká,

a) předem hledí seslabiti váhu svědectví sv. Otcův a spisovatelů církevních, pravice, že všickni svědkové ti závisí ve svém svědectví na Papiášovi, takže vlastně není to svědectví osob mnoha, nýbrž pouze muže jednoho, Papiáše; výpověď jeho však

evangelia toho a starého podání o tom velmi důkladně hájil, jakož i theorii Eichhornovou o jakémsi praevangelii hebrejském, oživeno však opět, když katolík Hug, zamítnuv Papiášovo a Eusebiovo svědectví o té věci, dokazoval s nevšední učeností a bystrostí ducha, že Matouš sepsal evangelium své v řečtině. Ze potom přidrželi se náhledu toho racionalisté, bylo, jak upozorňuje Al. Schaefer (Einl. 206), zcela ve shodě s jejich odmítavým a pochybovačným zacházením s církevním podáním; že však přijali jej také skoro všichni protestanté věřící, toho příčina hlavní byla as v tom, že náhled ten srovnává se více s jejich ponětím o inspiraci (slovní) a neuznáváním autority církevní ve věcech víry a mravů. Vždyť již Michaelis uznal, že veta jest po kánonické vážnosti evangelia toho (u protestantů), uzná-li se, že nynější evangelium sv. Matouše jest pouhým překladem z textu hebrejského. Pravil (Einl. II. s. 997): „Haben wir von Matthäo den Grundtext verloren und nichts als eine Griechische Uebersetzung: so können wir freylich den Worten keine göttliche Eingebung zuschreiben: ja es ist möglich, dass an ein und anderem Orte der wahre Sinn des Apostels von dem Uebersetzer verfehlt ist.“ (Srovn. Credner, Einl. I, 86.)

¹⁹⁾ Hug, Einl. 4. vyd. II. str. 16–61 (1. vyd. 1808).

²⁰⁾ Heinh. Eberh. Gottlob Paulus, Theologisch-exeget. Conservatorium 1822, I. s. 159 a další; Exegetisches Handbuch über die drei ersten Evang. sv. I. 1. str. 36 a další.

²¹⁾ Fritzsche, Evangelium Matthaei, Lipsiae 1826, Proleg. p. XVIII. a další.

²²⁾ Harless, Erlanger Programm 1841, Lucubrat. evangelia canonica spectantium pars prima. Fabula de Matthaeo Syro-Chaldaice conscripto.

²³⁾ Holtzmann, Einl. 376: „Seit Hug., Paulus, Fritzsche, de Wette steht die griechische Originalität des Evangeliums unbedingt fest.“

²⁴⁾ Schneedorfer, Comped.-histor. libr. sacr. V. T. 3. vyd. s. 117: „Haec opinio (textum graecum posse esse versionem a persona publica vel ab aliquo viro apostolico adornatam) jam adeo subtiliter refutata est, ut mirum sit, quod a nonnullis auctoribus adhuc proferatur.“

že není spolehlivá, a to proto, poněvadž Papiáš α) byl dle tvrzení Eusebiova muž »velmi malého ducha«²⁵⁾ a β) podání o hebrejském sepsání evangelia Matoušova přijal nejspíše lehkověrně od Nazarejských a Ebionitův, lidí to ve věci naší málo spolehlivých, ježto přijali za pravé také některé apokryfy.²⁶⁾ Mimo to tvrdí,

b) že svědectví Papiášovo nevztahuje se ani k našemu evangeliu kánonickému, nýbrž k nějakému jinému spisu Matoušovu nyní již ztracenému, který obsahoval pouze řeči Páně; neboť Papiáš nepraví, že Matouš sepsal evangelium, nýbrž řeči (*λόγια*) Páně,²⁷⁾

c) že veškeré podání, jakoby evangelium sv. Matouše bylo původně sepsáno v hebrejštině, spočívá na omylu, povstavši popletením si evangelia Matoušova s apokryfním evangeliem podle Hebreův.²⁸⁾

d) že bylo potřebí neb alespoň záhodno psáti řečtinou, poněvadž řeč ta byla v 1. st. rozšířena tou měrou i po Palestině jako řeč lidová, že by ani z palestinských křesťanů mnozí nebyli rozuměli evangeliu psanému v hebrejštině, tím méně jiní, neboť lze právem předpokládati, že Matouš chtěl spisem svým prospěti co

²⁵⁾ Euseb. H. E. 3, 39, 13, M. XX.: σφόδρα γὰρ μικρὸς τοῦ νοῦν . . . φαίνεται.

²⁶⁾ Tak Wetstein, Hug a j. Wetstein zejména dí (N. T. Graecum I. s. 224): »Videntur ergo vetustissimi Patres, et inter eos primus Papias, homo simplex et credulus, re non explorata, inani Nazaeorum jactantiae temere fidem habuisse, junioribus, ut solent, sequentibus. Nazaraei saltem digni non erant, quibus crederetur, cum praeter istud Matthaei Hebraicum etiam apocrypha Jeremiae, teste Hieronymo in Matth. XXVII. 6 et Epiphania teste, Pseudevangelia Jacobi et Joannis pro genuinis supponere atque venditare insigni impudentia fuerint ausi.«

²⁷⁾ Tak Schleiermacher, Schneckenburger, Lachmann, Strauss, Credner, Weisse, Wieseler, Ewald, Meyer, Reuss, Köstlin, Sepp, Bunsen, Beyschlag, Weizsäcker a j.

²⁸⁾ Tak Bleek, Tischendorf, Keim, Weiss, Wichelhaus, Beyschlag a j. Beyschlag na př. praví (Matthäus v Riehmově Handwörterbuch des bibl. Altertums, II, 997): Indem die Kirchenväter von einem im Gebrauche der bereits zur Sekte gewordenen judaisierenden Christen befindlichen hebräischen Evangelium hörten, das unserem Matthäus sehr ähnlich sei: ohne eigene Anschauung von demselben, dazu des Hebräischen meist unkundig, hielten sie dies »Hebräerevangelium« für das hebräische Original unseres ersten Evangeliums, während die uns erhaltenen Bruchstücke desselben beweisen, dass es vielmehr eine hebräische (aramäische) Überarbeitung des griechischen Originals war.

největšímu počtu křesťanů, tedy také těm, kteří neuměli hebrejsky,²⁹⁾

e) že již sv. Marek a sv. Lukáš použili řeckého evangelia Matoušova.³⁰⁾ Také

f) poukazují k tomu, že nezachoval se ani jeden exemplář textu hebrejského.³¹⁾ Co pak se týká důvodů vnitřních, dovolávají se toho, že

a) řečtina v našem evangeliu Matoušově (řeckém) celou povahou svou, zejména hrami slovními a slohem podobným slohu evangelia Markova ukazuje na to, že evangelium ono v řeckém znění svém není překladem, nýbrž originálem,³²⁾

b) že starozákonní místa uvádějí se v něm zhusta podle překladu alexandrijského³³⁾, a

²⁹⁾ Hug, Einl. II, 27—49. Na str. 48—49 zejména praví: Schrieb er (Matthäus) griechisch, so verstand ihm die Masse des Volkes; für jene aber vom Volke, die etwa nur die Landessprache redeten, erhielt er einen Ersatz an den Städten . . . dann an den hellenistischen Gemeinheiten in der heiligen Stadt und an den Hellenisten in der Christenschule, denen er sich nicht anders mittheilen konnte. Schrieb er hebräisch, so that er auf den groszen, vielleicht edlern Theil der Leser Verzicht, den wir soeben genannt haben . . . Dachte er vollends in jenen, letzten Zeiten des Volkes, in denen er sein Buch schrieb, gläubig an die Vorhersagungen seines Meisters, welche ihn eine nahe Verlösung des jüdischen Staates . . . erwarten liessen und wünschte er noch dann, wann sie vollzogen wäre, zu wirken, wünschte er noch verstanden werden, wenn der Überrest der Juden, ohne Tempel und Gottesdienst hier herumirrend und heimatlos im eigenen Vaterlande seine Besitzungen andern überlassen hätte, wollte er nicht etwa nur für einige Monate oder für ein paar Jahre schreiben, so konnte er nimmermehr in der Sprache dieses Volkes schreiben, welches in Kurzem kein Volk mehr sein würde.

³⁰⁾ Hug, l. c. str. 70, 130.

³¹⁾ Hug, Einl. II, 49

³²⁾ Tak Credner (Beiträge zur Einl. I. 402 a Einl. 93), Renan (Les Évangiles s. 93), Jülicher (Einl. 237), Holtzmann, který dī (Einl. 378): Deutlich reden auch Wortspiele, wie 6, 16 ἀφανίζουσιν ὅπως φανῶσιν, 21, 41 κακὸς κακῶς, 24, 30 κέψονται καὶ ὀφνῶται; vgl. auch Ausdrücke wie 6, 7 βαττολογεῖν und πολυλογία. In der Vorgeschichte ist das πνεῦμα ἁγίων als zeugendes (männliches) Princip gedacht, (!) während es in für Judenchristen bestimmten Apokryphen, die auf Matthäus geprüft wurden, entsprechend dem hebräischen מרת als Mutter oder Schwester Jesu erscheint.

³³⁾ Tak Flacius, Wetstein Hug, Credner, Anger (Ratio, qua V. T. loci in evang. Matthaei laudantur, I.—III. (Lipsiae 1861—62), Keil (Comment. über das Evang. des Matthäus, v Lipsku 1877, str. 26 a další), Jülicher (Einl. 237—238) Weiss [Matthäusevang. str. 45, kde praví: »Allein die Stellen, auf die der Verfasser nur von den LXX auskommen konnte, sowie die, in welchen nur seine Uebersetzung des Urtextes die Allegation möglich machte (vgl. 8, 17, 13, 35), beweisen unzweifelhaft, dass unser Evangelium eine griechische Originalschrift ist.«], Holtz-

c) že vůbec evangelium sv. Matouše jeví se býti pouhým přepracováním evangelia sv. Marka (jež sepsáno jest v řečtině) neb některé předlohy jiné založené na evangeliu Markově a Lukášově.³⁴⁾

Než ačkoli důvody tyto jsou na oko velmi vážné, nedokazují přece ničeho proti jednomyslnému podání tak četných svědků starých, kteří praví, že sv. Matouš psal evangelium v hebrejštině (aramejštině). Příčina jest v tom, že dílem spočívají na nepravdě neb v nesprávném pojímání věcí, dílem jsou pouhým předpokladem a tvrzením věcí nedokázaných. Neboť

a) jest nepravda již to, že by všickni oni spisovatelé staré doby záviseli na Papiášovi, kteří vydali svědectví, že evangelium Matoušovo bylo prvotně sepsáno hebrejsky (aramejsky). Vždyť svědectví to vydali také Ireneus, Origenes a Eusebius, a o těch přece nelze říci právem, že by byli ve svém přesvědčení o původě evangelia Matoušova viseli jedině na Papiášovi. Neboť ať pomlčíme o tom, že nikdo z nich ani nedovolává se Papiáše jakožto pramene, z něhož čerpal zprávu svou, Ireneus jakožto rodák maloasijský a žák sv. Polykarpa (učedníka to sv. Jana evangelisty), měl nejlepší příležitost zjednat si bezpečně poučení nejen o Matoušově a jiných evangeliích, nýbrž i o tom, které podání v té příčině bylo chováno v jeho kraji rodném a v Malé Asii vůbec. A že použil té příležitosti, nasvědčuje již to vědomí, které měl o povinnosti, i v nepatrných věcech sporných v příčině podání apoštolského utíkati se k nejstarším obcím křesťanským, ve kterých apoštolé sami působili, a hledati u nich jistoty³⁵⁾, a patrně

mann [Einl. s. 378: »Allein auch von diesem Verhältnisse (zum Markusevang.) ganz abgesehen, verrathen die griechische Originalität schon Citate, auf deren Anführung der Evangelist nur von LXX auskommen konnte, wie 1, 23, und solche, in welche nur seine Uebersetzung des Grundtextes die Anwendung, die er beabsichtigt, ermöglicht, wie 8, 17 (13, 35 ist das Erste in der ersten, das Zweite in der zweiten Hälfte des V. der Fall«].

³⁴⁾ Holtzmann, Einl. 378: »Jeder Gedanke an eine Übersetzung (aus dem Hebräischen) wird hinfällig unter Voraussetzung unseres Resultates, dass der I. Evangelist nur Bearbeiter einer auch bei Marcus und Lucas zu Tage tretenden Vorlage oder geradezu des Marcus ist«.

³⁵⁾ Iren. Adv. haer. 3, 4, 1: »Kdyby rozepře nastala a byt jen o některou skrovnou otázku, zdali by neslušelo se utéci se k nejstarším církvím, ve kterých apoštolé obcovali a od nich v té otázce bráti, co jisté jest a opravdu zřejmé?

jest to z toho, že dovolával se pro pravdu i bludařů, pravě: „Taková jest o evangeliích těchto jistota, že i sami bludaři vydávají jim svědectví, a každý od nich vycházejí, své učení hledí z nich potvrditi.“³⁶⁾ Ačkoli tedy znal spis Papiášův, nebyl by mohl přidržeti se podání jeho, kdyby bylo se odchylovalo od podání domácího a od poučení, které mu dal učitel jeho sv. Polykarp, a to tím méně, poněvadž svědectví své vydal ve spise polemickém, čelícím proti bludařům; neboť ti byli by jistě vytknuli mu nepravdu, kdyby byl v kterékoli věci napsal něco proti pravdě.

Origenes pak nejen že ve svých spisech nejeví ani známky toho, že by byl znal dílo Papiášovo, on dovolává se při svém svědectví o evangeliu Matoušově přímo podání vůbec (*ὡς ἐν παρὰδοσει μαθὼν*), nikoli Papiáše. A on byl muž vyvinutého smyslu kritického a měl na svých cestách po Palestině, Malé Asii a jinde příležitost seznati na různých místech podání, která kde měli o původě evangelií. Byť tedy i znal spis Papiášův a jeho výpověď o evangeliu Matoušově, nebyl by s ní souhlasil, kdyby byla v odporu bývala s podáním oněch krajin, které prošel.

Podobně platí o Eusebiovi. On znal sice dobře dílo Papiášovo, ale znal též spisy jiných autorů starých, bádav v nich mimo jiné též o spisech apoštolských a za takové vydávaných, a byl nepřizniv Papiášovi pro jeho názory chiliastické, jichž sám byl rozhodným odpůrcem, i nebyl by tedy jistě přijal jeho výpovědi o původě evangelia Matoušova za správnou, kdyby nebyl našel výpovědi souhlasné také u jiných autorů na něm nezávislých, a to tím méně, kdyby byl shledal někde podání, které by odporovalo výroku Papiášovu.

Mimo to, jak svrchu řečeno, podání o hebrejském sepsání evangelia Matoušova shledal Pantaemus také u křesťanů v Indii (v jižní Arabii), a ti odvozovali je nikoliv od Papiáše, nýbrž od apoštola Bartoloměje.³⁷⁾ Podání to pak přinesl Pantaemus také do Alexandrie; nelze tedy ani o Alexandrijských říci, že by zprávu o hebrejském původě řečeného evangelia měli pouze od Papiáše.

(POKR.)

³⁶⁾ Iren. Adv. haer. 3, 11, 7.

³⁷⁾ K tomu praví Zahn, Einl. II. str. 260: „Wie immer es um die Richtigkeit der Angaben und Ansichten dieser jüdischen Christen bestellt sein mag, die Überlieferung, dass Matthäus ein hebr.“

•býti«. Za to představa bytostí, jimž říkáme *nehmotné*, ku př. představá naší *duše*, jest nejvš *složená*. A tím složitější býti musí představa *jsoucná*, jež *naprosto* jest *jednoducho*, jsoucná, jež vylučuje i složení *fysické* i složení *logické* i složení *meta-fysické*. Naše idea o Absolutnu býti může tedy jenom *diskursivní* nebo-li *deduktivní*, t. j. ne idea *jediná*, nýbrž *celá řada představ, soudů* a založených na nich *úsudků*, pokud odpovídají zákonům správného syllogismu, neboť: *norma ideae discursivae est rectitudo ratiocinii.*¹⁾

Tyto výklady, nám již známé, opakovati lze skoro do slova i tenkrát, jedná-li se o to, *zdali* a *pokud* až o Absolutnu můžeme se *vyjadřovati*, jedná-li se o nauku, která v našich filosofiích nadepsána bývá: *de divinis nominibus* a *de Dei enunciatione*. (POKR.)

V které řeči bylo původně sepsáno evangelium sv. Matouše.

Napsal Dr. JAN LAD. SÝKORA.

Ale ani to není pravda, že by svědectví Papiášovo bylo nespolehlivé, jako by Papiáš byl býval mužem obmezeným a svědectví své přijal od malé viry hodných Nazareovcův a Ebionitův. Neboť ať pomlčíme o tom, že svědectví i člověka obmezeného může býti a někdy jest velmi vážným, ano i vážnějším, než některého člověka nadaného, tehdy totiž, když běží o věc, ve které záleží ne tak na bystrosti ducha jako na poctivosti svědkově: úsudek o Papiášovi, že se *zdá býti* (*quáivrai*) ducha velmi malého, učinil Eusebius nikoli s hledem k duševnímu stavu a názorům jeho vůbec, nýbrž toliko s hledem k jeho chybným výkladům některých parabol a zvláště s hledem k názorům jeho chiliastickým, o nichž právě mluvil v části předchozí a jichž sám rozhodným byl odpůrcem. A pouze pro některé chybné názory a nesprávné výklady některých míst Písma sv. nelze přece míti už někoho za člověka obmezeného, sic jinak musila by se vada ta přičítati také mnohým z těch mužů, kteří byli a jsou poklá-

¹⁾ Frick, l. c., p. 13.

dání za duchy vynikající; ano o Papiášovi nelze tak souditi právem z uvedených slov Eusebiových ani proto, poněvadž Eusebius sám nejen ze spisu jeho čerpal a o něj některá tvrzení svá opíral, nýbrž i veliké vážnosti, které požíval, alespoň nepřímou svědectví vydal, sděliv hned po oněch slovech nepříznivých, že příklad Papiášův svedl mnoho jiných k názorům chiliastickým ³⁸⁾.

Že pak svou zprávu o evangeliu Matoušově nepřijal od Nazarejských a Ebionitův, ukazuje Papiáš sám, dáváje u Eusebia celou souvislostí na jevo, že měl ji z téhož pramene, ze kterého obdržel zprávu o evangeliu sv. Marka, totiž od Jana presbytera t. j. od Jana apoštola, pramene tedy zcela spolehlivého ³⁹⁾.

b) Co však se týká tvrzení, že Papiáš výpovědí svou nemínil našeho prvního evangelia kánonického, nýbrž nějaký spis jiný sv. Matouše, ve kterém by pouze řeči Páně byly obsaženy o tom promluvíli jsme obsírněji ve svém spise „Pravost, neporušenost atd. knih novoz.“ str. 81—83; nyní proto upozorňujeme toliko na to, že Papiáš na témž místě u Eusebia v části právě předchozí užil výrazu „řeči Páně (*λόγια κυριακά*)“ také o evangeliu sv. Marka, ač výslovně předeslal, že obsahuje řeči i skutky (*ἡ λεχθέντα ἢ πραχθέντα*), a že tedy v nepravdě jest, kdo výrazem jeho *λόγια* rozumí pouze řeči Páně, zvláště pováží-li se, že, jak učí souvislost na řečeném místě, Papiáš nemínil tak poučovati o obsahu spisu (evangelia) Matoušova, jako o tom, v které řeči byl spis ten sepsán původně.

³⁸⁾ Euseb. H. E. 3, 39, Migne XX. 300: Celé místo zní v překladě takto: „I jiné věci též spisovatel podává jakožto takové, jež dostaly se k němu z podání nepsaného, a cizí (neslýchané) jakési paraboly Spasitelovy i učení jeho a některé věci jiné rázu příliš mytického, mezi nimiž praví i to, že po vzkříšení z mrtvých bude na této zemi jakési tisícileté království Kristovo v těle. I myslím, že v těch věcech nesprávně pojal apoštolská vypravování, neporozuměv tomu, co bylo v podoběnstvích k němu řečeno duchovně. Neboť, jak z řeči jeho lze souditi, zdá se, že byl ducha příliš malého; nicméně stal se příčinou náhledu jemu podobného přemnoha potomním mužům církevním, kteří hledí ku starobylosti toho muže.“

³⁹⁾ J. Jülicher uznává, že Papiáš rozuměl svým výrokem naše evangelium sv. Matouše, ačkoli myslí, že Papiáš výslovně se tak z jakéhosi nedopatření, také trvá na tom, že sv. Matouš psal řecky. Pravilť (Eini. 237): Ich halte für ausgemacht, dass Papias hier über unser heutiges erstes Evangl. Bericht erstatten und es als griechische Version eines vom Apostel Matthäus hebräisch geschriebenen Evangeliums bezeichnen wollte, und für wahr-

c) A ne méně odchyľují se od pravdy ti, kdo zprávy sv. Otcův a spisovatelů církevních přičítají popletení si evangelia Matoušova s apokryfním evangeliem podle Hebreův. Neboť at pomlčíme o tom, co praví Zahn, že Nazarejští, pokud známo, jediného evangelia svého nenazývali podle Matouše, nýbrž prostě evangeliem *svým*,⁴⁰⁾ a že jak upozorňuje Schanz,⁴¹⁾ starší sv. Otcové a spisovatelé o evangeliu podle Hebreů vůbec nemluví: spisovatelé poněkud mladší vzpomínají ho sice a uvádějí z něho některá místa, ale rozlišují je přísně od kánonického evangelia Matoušova, nepřikládajíce mu nikdy váhy rozhodné, jako evangeliu kánonickému a chovajíce při tom pevné přesvědčení, že kánonické evangelium sv. Matouše v hebrejštině bylo sepsáno. Tak na př. *Klement Alex.* uvádí sice z něho jedno místo, jehož není v evangeliu Matoušově, ale až po výrocích, které byl uvedl z Platóna a z apokryfního spisu »Podání Matějova«. ⁴²⁾ *Origenes* výslovně praví, že výpovědi z evangelia podle Hebreův nemá se užívat jako důkazu autoritativního, nýbrž jen na vysvětlenou,⁴³⁾ a *Eusebius* řadí je přímo ke spisům nepravým, zařadiv evangelium sv. Matouše ke spisům kánonickým.⁴⁴⁾ Sv. *Jeronym* pak nejen uvedl z něho místa některá, nýbrž i přeložil je celé do řečtiny a latiny, jakož sám sděluje ve spise *De viris illustribus* (o mužích slavných) v kap. 2. řka: »Také evangelium, které slove podle Hebreův a ode mne nedávno přeloženo jest do řečtiny a latiny, jehož i Origenes často užívá, po vzkříšení Spasitelově vypravuje«. Znal tedy dobře apokryf ten, a nelze proto mysliti prá-

scheinlich, dass, wenn er sein Wissen dem »Presbyter« verdankt, dieser das Gleiche meinte und nicht etwa unter dem Matthäusevangelium, nach dem Papias frug, ein anderes verstand, als der Fragesteller.

⁴⁰⁾ Viz Zahn, Geschichte des ntl. Kanons II. s. 723, Einl. II., 260.

⁴¹⁾ Schanz, Comment. über das Ev. d. hl. Matthäus s. 14: Die älteren Väter reden gar nicht von dem Hebräerevangelium, die späteren unterscheiden es aber bestimmt von dem Matthäusevangelium, ohne dessen hebräische Abfassung zu bezweifeln.

⁴²⁾ Dr. Klement Alex., Strom. 2, 9 (M. 8, 981): »Jakož i v evangeliu podle Hebreův psáno jest: Kdo se obdivoval, bude kralovati, a kdo kraloval, bude odpočívati«.

⁴³⁾ Orig. in Matth. 19, 19: scriptum est enim in evangelio quodam, quod dicitur secundum Hebraeos, si tamen placet alicui suscipere illud, non ad auctoritatem sed ad manifestationem propositae quaestionis (Viz Sýkora, Úvod do Písma sv. N. Z. díl I. s. 82., kde v 16. ř. za Matth. polož: tom.).

⁴⁴⁾ Euseb. E. III. 26, 4. Viz Sýkora, l. c. str. 55 a 56.

vem, že by si byl s ním popletl kánonické evangelium sv. Matouše, zvláště pováží-li se ta známost textu biblických, kterou měl, a ten rozdíl značný, který se jevil mezi oněmi spisy dvěma přes vzájemnou jejich podobnost. Tím méně jest na místě viniti jej z klamu úmyslného, jak činil Handmann,⁴⁵⁾ poukazuje k tomu, že sv. Jeronym caesarejský a boerejský exemplář evangelia podle Hebreův prohlašoval v řečeném spise svém »O mužích slavných« za hebrejský originál evangelia Matoušova, ač věděl, že tomu tak není. Neboť za poctivost jeho ručí již svědomitost a pravdy milovnost, při které byl hotov trpěti a skutečně trpěl i příkoří a nájezdy pro pravdu. Pravda ovšem jest: o jednom exempláři chovaném v Cesarei, vyslovil se Jeronym ve spise »De viris illustribus«, že to jest hebrejské evangelium sv. Matouše,⁴⁶⁾ ve spise »proti Pelagianům« však, že to jest evangelium podle Hebreův.⁴⁷⁾ Ale to učinil, nikoli že by si byl popletl evangelium sv. Matouše s evangeliem podle Hebreův. ani že by byl chtěl klamati, nýbrž že o řečeném exempláři toliko měl v různých dobách různé mínění, podle toho, na jakém základě si je byl učinil. Spis »De viris illustribus« sepsal totiž r. 392. Do té doby však buď vůbec neviděl onoho exempláře aneb nahlédl do něho pouze povrchně, ale slyšel od jiných, že to jest hebrejský original evangelia Matoušova, ať již lidé ti také jen to pouze slyšeli o něm, aneb sice též viděli jej, ale nečetli či spíše čísti nemohli, neumějíce aramejsky. A maje tvrzení jejich za pravé: přijal náhled ten a vyslovil jej v řečeném spise svém. Spis »proti Pelagianům« však psal až kolem r. 415. Do té doby měl ovšem příležitost, aby poznal, jak se věci mají, a seznav je, nemohl zajisté jednati správněji, než že při vhodné příležitosti dal výraz lepšímu poznání svému, prohlásiv, že onen exemplář caesarejský není hebrejským originalem evangelia Matoušova, nýbrž evangeliem podle

⁴⁵⁾ Handmann, *Das Hebräerevangelium* v *Texte und Untersuchungen von Gebhardt und Harnack* V. 3. (Leipzig 1888) str. 59—65.

⁴⁶⁾ *De vir. illustr.* 3. (M. 23, 613): *Porro ipsum Hebraicum habetur usque hodie in Caesariensi bibliotheca.*

⁴⁷⁾ *Adversus Pelag.* III. 2 (M. 23, 570): *»In evangelio juxta Hebraeos, quod chaldaico quidem syroque sermone, sed hebraicis litteris scriptum est, quo utuntur usque hodie Nazareni, secundum apostolos sive, ut plerique autumant, juxta Matthaeum, quod et in Caesariensi habetur bibliotheca.*

Hebreův. Tím však opravil pouze svůj bývalý náhled o řečeném exempláři cesarejském, nezměnil však svého přesvědčení o původní řeči evangelia Matoušova, trváje i dále na tom, že evangelium první bylo původně sepsáno hebrejsky (aramejsky), a to v plném vědomí, že evangelium to jest odlišné od evangelia podle Hebreův.

Co pak se týká exempláře bereiského, jeho znění znal sv. Jeronym dobře již tehdy, kdy psal spis *de viris illustribus* (r. 392), neboť již před tím opsal si jej sám, jakož doznává v kap. 3. řečeného spisu.⁴⁸⁾ Nazývá-li jej tedy přece na témže místě hebrejským rukopisem evangelia Matoušova, nebylo by zajisté při jeho svědomitosti a znalosti věci ani správně ani odůvodněno pokládati výpověď jeho za mylnou neb klamnou, nýbrž jest pojímati je alespoň s veškerou pravděpodobností tak, že onen exemplář nejen lišil se značně od evangelia podle Hebreův (zejména as tím, že neobsahoval žádných míst bludařsky zbarvených), nýbrž i tou měrou srovnával se s kánonickým evangeliem sv. Matouše, že nehledíc k odchylkám nepodstatným jevil se býti hebrejskou formou jeho.⁴⁹⁾ Měl tedy sv. Jeronym dle toho již před r. 392 v rukou alespoň dva exempláře hebrejské (aramejské):

⁴⁸⁾ *de vir. ill. c. 3: „Matthaeus . . . evangelium Christi hebraicis litteris composuit . . . Ipsum Hebraicum . . . habetur usque hodie in Caesariensi bibliotheca . . . Mihi quoque a Nazaraeis, qui in Beroea, urbe Syriae, hoc volumine utuntur, describendi facultas fuit.“*

⁴⁹⁾ Palestiniští křesťané obrácení ze židovství, jimž mateřštinou byla aramejšťina, užívali aramejského evangelia sv. Matouše a podrželi je i tehdy, když po zkáze Jerusaléma jistým počtem odchýlili se znenáhla od církve pravé, jen že potom čím dál více měnili na něm různými výpustkami a přídatky i věci vybájených, až asi kolem r. 140 neb o něco dříve dostalo formu, ve které od církve nikdy uznáno nebylo za evangelium svat. Matouše a vůbec za žádný spis inspirovaný, nýbrž jako apokryf či evangelium nepravé zavrženo bylo. Křesťané oni nazývali je evangeliem „svým“, jiní evangeliem „podle Hebreův“ s hledem k tomu totiž, že ho užívali křesťané, jimž mateřštinou byla hebrejšťina (aramejšťina). Ale i potom, když již vyvinula se u nich tato forma jejich evangelia, zůstaly zajisté v užívání alespoň místy i ty exempláře, které podstatných změn dosud neutrpěly a tedy ještě za evangelium sv. Matouše nikoli bezdůvodně mohly býti pokládány. Ano některé z nich byly snad i potom zde neb onde opsány. I bylo tedy možno, aby ještě v době sv. Jeronyma udržel se v Beroei exemplář hebrejského evangelia sv. Matouše, který byl prost, ne sice změn a přídatků neb výpustků veškerých, ale přece takových, kterými by hyla trpěla podstata a ráz vlastního spisu Matoušova.

jedním bylo apokryfní evangelium podle Hebrejův — to přeložil do řečtiny a do latiny, jakož sám sděluje ve spise *de viris illustribus* k. 2., druhým byl řečený exemplář beroejský — ten opsal si pouze, jakož praví v kap. 3. téhož spisu svého.⁵⁰⁾

Výkladu tomu není na odpor, že sv. Jeronym ve svém komentáři k evangeliu sv. Matouše neuzivá hebrejského exempláře evangelia toho, neboť ať pomlčíme o tom, že tehdy byly jiné obyčeje i požadavky než jsou nyní: užívati exempláře hebrejského (beroejského t. j. jeho opisu) jednak nebylo potřebí, jestli, jak myslíme, text jeho srovnával se ve své podstatě s evangeliem kánonickým, jednak nebylo mu to možno pro veliký spěch, ve kterém komentář onen spracoval. Zdělalť jej na přání Eusebia Kremonského před jeho odchodem do Říma ve 14 dnech, a to byv seslaben tří měsíční nemocí tak, že sotva mohl choditi.⁵¹⁾ Nicméně nenechal ho zcela nepovšimnuta. Přihlédnul k němu alespoň po paměti při výkladě Mat. 21, 9. odkázav čtenáře v jisté věci ke svému listu k Damasovi, ve kterém s takovou určitostí praví, co napsal o ni sv. Matouš hebrejsky, s jakou mohl mluvit jen ten, kdo hebrejský text viděl aneb alespoň bezpečné poučení měl o něm od těch, kteří jej viděli.⁵²⁾ Přihlédnul k němu i ve spise *De viris illustr.* v kap. 3., když tam s veškerou určitostí prohlásil, že kdekoli evangelista v exempláři hebrejském uvádí ať svým ať Kristovým jménem výroky starozákonní, nedrží

⁵⁰⁾ Podobně soudí Bisping (*Erklärung des Evangl. nach Matth. Münster 1867. s. 30*: Den hebräischen Matthäus . . . fand Hieronymus noch unverfälscht bei den Nazaräern in Beroea — myslí zajisté na neporušenost dogmatickou), Schanz (*Commentar über d. Ev. d. hl. Matth. s. 12*: Hieronymus war sich nicht nur des Unterschieds bewusst, sondern kannte beide Evangelien — den hebr. Matthäus und das Hebräerevang — durch Augensehein), Al. Schäfer (*Einl. s. 209*).

⁵¹⁾ In Matth. Prolog. (Migne 26, 18): «Si meminisses responsionis meae, nunquam in paucis diebus rem annorum peteres . . . At tu in duabus hebdomadibus, imminente jam Pascha, et spirantibus ventis dictare me cogis: ut quando notarii excipiant, quando scribantur schedulae, quando emendentur, quo spatio digerantur ad purum (minime attendas), maxime cum scias me ita tribus mensibus languisse, ut vix nunc ingredi incipiam, nec possim laboris magnitudinem brevitate temporis compensare».

⁵²⁾ In Matth. 21, 9 (M. 26): Porro quod sequitur: Osanna filio David, quid significet, et ante annos plurimos in brevi epistola ad Damasum . . . dixisse memini. A v listě ad Damasum ep. 20, 5 (Migne 22, 379) praví: «Matthaeus, qui evangelium hebraeo sermone conscripsit, ita posuit: Osanna Barrama (חַוְּשִׁנָּה בַּרמָה) i. e. Osanna in ecclesio».

se překladu alexandrijského, nýbrž textu hebrejského.⁵³⁾ Neboť jednak slovem »evangelista« nerozumí sv. Jeronym nikde a tedy ani na uvedeném místě pouhého překladatele, jak nesprávně vykládal Weiss, nýbrž evangelistu sv. Matouše samého, jednak by sotva mohl s takovou určitostí vyslovovati se o tom, podle kterého textu uváděl evangelista v hebrejském (aramejském) spise svém výroky starozákonní, kdyby nebyl znal takového exempláře jeho z názoru vlastního. Uváží-li se již vše, co právě pověděno jest o Ireneovi, Origenovi, Eusebiovi a Jeronymovi a co v příčině hebrejského evangelia sv. Matouše bylo řečeno na str. 268 pozn. 5. a 275 o podání chovaném u křesťanu v Indii (jižní Arabii), nelze zajisté býti v pochybnosti, že v nepravdě jsou všickni ti, kteří podání o hebrejském sepsání evangelia Matoušova zcela bezdůvodně přičítají omylu, jakoby bylo povstalo popletením si evangelia Matoušova s apokryfním evangeliem podle Hebreův.

(POKR.)

Chronologie života Páně.

Podává FR. FRYČ.

5. Slovo *pascha*⁷¹⁾ značí:

a) Přechod anděla smrti, b) velikonočního beránka, c) večeři, při které velikonoční beránek požíván byl, d) Přesnice, svátek.

5. Slovo *pascha* značí jen

velikonočního beránka. Svatý Jan praví: Židé nevešli do radního domu (na úmrtní den Páně), aby se neposkvřili, ale aby jedli

⁵³⁾ De vir. illustr. c. 3. M. 23, 613): -In quo (volumine hebraico) animadvertendum, quod ubique evangelista, sive ex persona sua sive ex persona Domini Salvatoris, veteris scripturae testimoniis utitur, non sequatur Septuaginta translatorum auctoritatem, sed hebraicam.

⁷¹⁾ Pascha jest palestino-syrský tvar hebrejského pesah (chald. pascha, Septuaginta πάσχα, Josefus Flavius též πατήρ, πατήρ, Symmachus πατήρ); řecky překládáno bylo: υπερασμία (transitus, Josef, Staroz. 2, XIV., 6) διαβατήρ (Oběť děkovná za šťastný přechod přes řeku nebo za šťastnou výpravu: tak Filo), ή ζωής (Rehoř Naz.), υπερασπίτης (Symmachus) Český překládá se pascha: přejítí, pominutí (dle Vulgaty). — Wichelhaus (Versuch, str. 5. násl.) míní dle Isaiáše 31, 5 a překladu Septuaginty ve 2. Moj. 13, 17, že kmen psch spíše znamená jakousi ochranu, obranu, příkrytí (na příklad křídly, jako ptáci svá mláďata křídly brání). Dle obyčejného rabínského mínění značí tedy pascha דלג opominutí, dle jiných (Onkelos, Fagius, Saadias) pascha - הרב obrana.

na své vyslance od r. 1555 jmenují už častěji jednoho i více kandidátů, jichž volba jim by byla nemilou, s rozkazem, aby vyslanci jejich u kardinálů vládě příznivých se zasadili, by zvoleni nebyli. Tak počínají si zejména Karel V. r. 1555⁷⁴⁾ a Filip II. v konklavích 1559 a 1590. — Že král Filip II. považoval toto své jednání za oprávněné, vidno zvláště z toho, že dvakráte ustanovil zvláštní kommissi theologů, která by zkoumala, může-li katolický král (rex catholicus) ve volbu zasahovati a jak daleko sáhá tento jeho vliv. Kommissie první i druhá sjednotily se podstatně na těchto třech bodech: 1. Král může dovoleně k hájení svých zájmů působiti na volbu papežskou.

2. Může k tomu konci použití inkluze i exkluze, jenom nesmí kardinál nehodný býti inkludován, hodný exkludován.

3. Aby k tomuto účelu získal kardinály, jest králi dovoleno, kardinálům pense a jiné výhody udělovati, jen když při tom svoboda volby nějakou smlouvou nebo podobně se neomezuje⁷⁵⁾.

Mluví-li se o beneficiích a jiných výhodách, pak má kommissie na mysli ovšem jen kardinály »národní«, od krále odvislé. Nejedná se tedy o nějaký vliv na celý sbor kardinálský. (POKR.)

V které řeči bylo původně sepsáno evangelium sv. Matouše.

Napsal Dr. JAN LAD. SÝKORA.

d) A že by byl sv. Matouš musel psáti v řečtině, nechtěl-li, aby spis jeho stal se většině obyvatelstva palestinského nesrozumitelným? Nikoli. Souditi to lze již z toho, že Pán Ježíš užíval při svých kázáních aramejštiny⁷⁴⁾, že v této řeči také byl dán nadpis na kříž Kristův a že i pole hrnčířovo koupené za peníze zrady Jidášovy bylo nazváno výrazem aramejským Hakeldama.

⁷⁴⁾ Byl-li kardinál Caraffa od krále Karla exkludován, nelze s určitostí říci. Tvrdí tak Reumont, Petrucelli, Bronato. Srv. Sägmüller, Papstwahlen etc., str. 36, pozn. 1. Jistě nejedná se o exklusi formální. Ze strana rakouská hlasováním ho chtěla vyloučiti, je ovšem nepochybné.

⁷⁵⁾ Wahrmond, l. c., str. 206. — Sägmüller, Die Papstwahlbulle etc., str. 257.

⁷⁶⁾ Řekl jí (Ježíš): Talitha kúmi (Mark. 5, 41). Řekl mu: Effetha (Mark. 7, 34). Viz též Mark. 2, 11.

Zřejmě pak vychází to na jevo z jednání Onkelosa a Jonathana, syna Uzielova, kteří právě v oné době viděli potřebu toho, aby spracovali pro lid palestinský chaldejské (aramejské) překlady, či spíše parafrase starozákonních knih, jakož i z jednání Josefa Flavia, kterýž spis »o válce židovské« napsal nejprve v aramejštině pro »barbary v severní Asii« a potom teprve v řečtině pro obyvatelstvo říše římské⁵⁵⁾ a dostav rozkaz od Tita, přimluvit židům odbojným, aby byli povolnějšími a šetřili města i chrám, užil úmyslně v přimluvě své aramejštiny, aby, jak dí, mohlo mu býti porozuměno nejen od jejich vůdce Jana (z Gischaly), nýbrž i od lidu.⁵⁶⁾ Pováží-li se tedy ještě, že i sv. Pavel, chtěje při vzbouření proti němu v Jerusalemě povstalému obrátiti k slovům svým pozornost, oslovil je hebrejsky (aramejsky) a že ve svých listech nazývá slovem *Ἑλλήν* (Řek) pohany vůbec, nelze zajisté než uznati, že řečtina při všem rozšíření svém po Palestině nevnikla takovou měrou mezi lid, aby sv. Matouš byl nucen býval sepsati v ní své evangelium, nýbrž spíše že zůstávala stále alespoň většině rodilých židů palestinských, i těm, kteří řecky uměli, řečí cizí, řečí pohanskou po výtce, mateřštinou pak že byla jim aramejšтина, a proto že bylo i zcela přiměřeno, aby sv. Matouš aramejsky sepsal to dílo, ve kterém chtěl palestinským křesťanům, obráceným ze židovství, dokázati, že Pán Ježíš jest skutečně Vykupitel v Starém Zákoně zaslíbený.

Tvrditi, že sv. Matouš nemohl psáti aramejsky proto, poněvadž jakožto apoštol chtěl zajisté, aby spis jeho přinášel užitek po delší dobu, a to nejen v Palestině, nýbrž i jinde, spisem aramejským však že by byl prospěl pouze čtenářům palestinským a to (s hledem ke zkáze Jerusalema a úplnému zaniknutí státu židovského, jež Kristus předpověděl a jichž předeheru sv. Matouš již vlastníma očima viděl), pouze na čas krátký, jenom na několik měsíců neb málo roků: tvrditi to jest zcela nemístno.

⁵⁵⁾ O válce židovské. Předmluva: »Já, Josef, syn Matějův, rodem Hebrej, ustanovil jsem se na tom, že obyvatelům říše římské v řečtině podám to, co jsem byl dříve ve své řeči mateřské sepsal a vydal pro barbary hořejší« (severní).

⁵⁶⁾ O válce židov. 6, 2, 1: »Josef, chtěje, aby mu bylo porozuměno nejen od Jana, nýbrž i od množství (od lidu), postavil se tak, aby ho bylo slyšeti a v řeči hebrejské oznámil jim smýšlení císařovo.«

Neboť ať pomlčíme o tom, co svrchu řečeno, že sv. Matouš psal, nikoliv až již počala předehra zkázy Jerusaléma, nýbrž skoro 30 roků před ní, roku totiž 41. neb 42., jako každý spisovatel novozákonní, tak i Matouš psal pouze pro určité čtenářstvo, a to s hledem k poměrům, které u nich byly právě tu dobu, kdy psal, a proto ovšem píše pro křesťany palestinské, obrácené ze židovství, a to, jak níže bude řečeno, s hledem k tomu nebezpečnosti odpadnutí od víry Kristovy, ve kterém tehdy byli, nemohl ani jinak než bez hledu k tomu, jaké jinde nastanou kdy potřeby, usilovati předem o to, aby palestinským křesťanům přispěl v tehdejších jejich potřebách a opatřil je před nebezpečnostím, ve kterém tehdy vězeli.

e) Že by byl sv. Lukáš použil *řeckého* textu Matoušova, nelze tvrditi s jistotou. Mnozí popírají to, jakož bude níže řečeno. Byť však použil ho skutečně, jakož myslíme, nešlo by z toho, že sv. Matouš psal řecky a aramejsky, nýbrž spíše, že tou dobou, kdy psal sv. Lukáš, byl již aramejský text jeho přeložen do řečtiny; neboť jak ukazuje Belser⁵⁷⁾, ačkoli mezi Lukášovým a Matoušovým evangeliem jeví se v některých perikopách i shoda výrazů, na př. Mat. 11, 2—19. a Luk. 7, 18—35, Mat. 24, 43—44. a Luk. 12, 39—40 a j., shledává se jinde v té příčině různost, ale různost taková, která poukazuje ku společnému původu aramejskému, k tomu totiž, že jedno a totéž slovo aramejské bylo vyjádřeno v jednom evangeliu tím, v druhém oním výrazem řeckým, na př. *οἰκονομός* (Luk. 12, 42) a *δοῦλος* (Mat. 24, 45), *μετ' τῶν ἀπίστων* (Luk. 12, 46) a *μετ' τῶν ὑποκριτῶν* (Mat. 24, 51). Tvrditi však, že také sv. Marek použil řeckého evangelia Matoušova, jest neodůvodněno. Jak níže ukážeme, ze srovnání obou evangelií vychází spíše na jevo alespoň s pravděpodobností značnou, že sv. Marek použil aramejského textu Matoušova po stránce obsahové, Matoušův překladatel do řečtiny však že přihlížel k evangeliu sv. Marka v příčině jazykové.

f) Aramejský exemplář evangelia Matoušova nezachoval se ovšem ani jeden. Ale z toho nikterak nejde, že sv. Matouš nepsal aramejsky. Neboť, ať pomlčíme o tom, že ani ze starozákonních

⁵⁷⁾ Belser, Einl. s. 248.

knih nezachovaly se nám některé v textě původním, nýbrž pouze v překladech: evangelium sv. Matouše bylo v aramejském překladě svém obmezeno pouze na žido-křesťanské obce aramejské; ty zanikly však znenáhla po zkáze Jerusaléma, pokud nezašly již za války samé. S jich zánikem přestala však i potřeba textu aramejského; neboť ti křesťané ze židovství, kteří vystěhovali se do krajin obydlených od pohanů, spojili se s pohanokřesťany oněch krajin a užívali zároveň s nimi evangelia řeckého, ti pak, kteří zůstali v Palestině a vytrvali při víře pravé, zdržovali se již proto textu aramejského, aby se lišili od bludařských Nazaretců, kteří sice podrželi na nějaký čas Matoušovo evangelium aramejské, ale poněkud je zkomolili. Nejsouc však evangelium to v původním svém znění aramejském v užívání, nebylo v tom znění ani opisováno, i jaký div tedy, že nevelký ten počet exemplářův aramejských, které byly pořízeny před zkázou Jerusaléma, v některých případech snad i potom ještě, časem, jmenovitě ve válkách židovských za Tita a Hadriána, zaniknul a že proto ani jeden exemplář takový se nezachoval. Ostatně nestalo se tak hned úplně. Jak svrchu řečeno, s některými odchylkami udrželo se po jistý čas mezi Nazarejskými i tehdy, když měli již své evangelium (apokryfní) „podle Hebreův“, v Beroei ještě ve 4. st.

Nedokazují tedy nic ty důvody vnější, které uvádějí se proti aramejskému sepsání evangelia Matoušova; a rovněž ani vnitřní. Neboť

a) že řečtina v kánonickém evangeliu sv. Matouše není taková, aby bylo nutno souditi z ní, že sv. Matouš psal [řecky, patrně jest již z toho, co bylo svrchu (str. 267.) řečeno o její jakosti, jakož i z toho, že někteří (na př. Steenkiste, Davidson), vidí v evangeliu Matoušově více hebraismů než v evangeliích ostatních. Pokud jest čistá a plyná, nesvědčí tak o řeckém originále, jako spíše o dovednosti překladatelově, který nelpě otrocky na slově, mohl tím spíše provésti svou práci zdařile, poněvadž překládal v době, kdy již skoro vůbec bylo evangelium hlášáno v řečtině, a utvořeny kázáním a překládáním ústním určité formy pro ty které výrazy, ano i písemně život Páně vyličen od jiných v řeči řecké.

Že vyskytují se v řeckém textě našem hry ve slovech, nelze popřít; ale jest jich jen po řídku a z těch, které jsou, souvisí některé tak úzce s povahou jazyka řeckého, že samy namítaly se, a bylo těžko neužítí jich⁵⁸⁾, jiné pak jsou tak přirozené, že také v jiných řečech vyskytají se, na př. v latině, češtině⁵⁹⁾ a přece nikdo nebude proto tvrditi, že sv. Matouš psal latinsky neb česky. Co však rouhavě tvrdí Credner a po něm Renan i Holtzmann, že prý totiž překladatel z aramejštiny do řečtiny nebyl by slova רוּחַ (ruach) v 1, 18. přeložil výrazem πνεῦμα (duch) poněvadž výraz aramejský, jsa rodu ženského, vyjadřuje funkci ženy, výraz řecký však funkci muže, odsuzuje se samo sebou; neboť jak i Keim⁶⁰⁾ uznává, na řečeném místě nevyjadřuje se slovem πνεῦμα funce muže, nýbrž tvůrčí moc božská, a kdyby byla ona funkce měla se tam vyjádřiti, nebylo by se k tomu hodilo ani slovo πνεῦμα, poněvadž jest rodu středního.

Pokud srovnává se i sloh kánonického evangelia Matoušova se slohem sv. Marka, nedokazuje to ani, že sv. Matouš psal řecky, ani, že řeckého toho textu použil sv. Marek, neb docela textu Markova sv. Matouš. Neboť ona shoda mohla povstati také z jiných příčin, zejména i z toho, že překladatel aramejského textu Matoušova do řečtiny použil evangelia sv. Marka a že v té době, kdy pořizován byl řecký překlad evangelia Matoušova, byly pro některé výrazy již ustáleny jisté formy řecké kázáním a překládáním ústním.

b) Podobně platí o formě starozákonních citátů: z toho zajisté, že v kánonickém evangeliu Matoušově uvádějí se některé výroky podle řeckého překladu alexandrijského, nelze již ani proto souditi v originál řecký, poněvadž v něm jsou také některé

⁵⁸⁾ Tak v 6, 16: ἀφανίζουσιν ὅπως φανῶσιν, 24, 30: κόφονται καὶ ὀφονται. Proto i Credner (Einl. I, 94), ač také myslí, že Matouš psal řecky, uznává, že „Das einzelne ganz inatte Wortspiel 6, 16 ist nicht im Stande irgend etwas für den griechischen Ursprung unseres Evangeliums zu beweisen.“

⁵⁹⁾ Tak Mat. 6, 7: μὴ βαταλογίζεσθε — ἂν τῇ πολυλογίᾳ (nolite multum loqui — in multiloquio; 21, 41: κακοὺς κακῶς ἀπολέσει: (malos male perdet, zlé zle zahubí). V češtině též Mat. 5, 16: Tak svěť světlo vaše.

⁶⁰⁾ Keim, Leben Jesu, I, 343. nazývá lehkomyšlností tvrzení, že autorové biblií představiteli Bóha jako ploditele Ježíše Krista, jakoby byl zástupcem mužovým.

výroky starozákonní uvedeny podle textu hebrejského; neboť týmž právem, kterým z citátů podle překladu alexandrijského uvedených soudí se v sepsání jeho řecké, možno též z citátů podle hebrejského textu uvedených souditi v sepsání jeho hebrejské neb aramejské. Tvrdili sice někteří kritikové, že pouze ony výroky Starého Zákona podány jsou podle textu hebrejského, které sv. Matouš uvedl sám, ty však, které vyskytují se v řečích Kristových neb jiných osob v evangeliu mluvících, že uvedeny jsou dle překladu řeckého, a činili z toho různé závěrky, z protestantů někteří také ten, že prý kánonické evangelium Matoušovo jest kompilací alespoň ze dvou spisů jiných, z nichž jeden byl sepsán v řečtině, druhý v aramejštině⁶¹⁾. Avšak, ačkoliv ono tvrzení

⁶¹⁾ O citátech starozákonních v Novém Zákoně, jmenovitě v evangeliu sv. Matouše, bylo již tolik napsáno, že by z toho mohla býti sestavena objemná knihovna. Pravíť již r. 1836 Credner (Einl. str. 93): Was die alttestamentlichen Citate betrifft, so sind wenige Gegenstände so vielfach untersucht worden, ohne daß ein befriedigendes Resultat erreicht worden wäre. Od té doby však děl značně přibýlo. Bleek (Beiträge zur Evangelienkritik, 1846, str. 57 a další) byl první, který citáty v evangeliu Matoušově uvedené rozděloval ve dvě třídy; v ty, které vedl Matouš jakožto autor sám (I. třída) a v ty, které ve svých řečech uvedl Pán Ježíš neb jiné osoby, jichž řeči sv. Matouš zaznamenal (II. tř., a tvrdil, že citáty první třídy uvedeny jsou dle textu hebrejského, citáty druhé třídy podle textu řeckého. Jeho následovali de Wette (Einl. str. 98 a další), Ritschl (Theolog. Jahrb. 1851, s. 520 a d.), Langen (Grundriß der Einl. s. 24) a j. Zvláště důkladně srovnal citáty ony Anger (Ratio, quae loci V. T. in evang. Matthaei laudantur, quid valeat ad illustrandam huius evangelii originem, v lipských programech I - III. z roku 1861—1862), Haupt (Die alttestamentl. Citate in den vier Evangelien Colberg, 1871), Dittmar (Vetus Testamentum in Novo, Göttingen, 1903) a jmenovitě Zahn (Einl. II. str. 314—320). Anger uznává alespoň celkem, že výroky starozák. od Matouše samého uvedené drží se textu hebrejského, citáty od Krista Pána a jiných osob v evang. Matoušově uvedené textu řeckého. Zahn však neuznává toho, tvrdě, že v jedné i druhé třídě uvedeny jsou starozák. výroky brzy dle jednoho, brzy dle druhého textu, brzy v souhlase obou neb volně. Pravíť (l. c. str. 319): In Klasse I, wozu auch Nr. 1, 2 der vorstehenden Übersicht (t. j. 2, 6) gehören, werden überwiegend oder ausschließlich nach H (dem hebräischen Text) angeführt die Citate in Mat. 2, 5, 15; 4, 15. f.; 8, 17; 13, 35; 27, 9. b) überwiegend oder ausschließlich nach LXX 1, 23; 2, 18; 3, 3; 21, 5. c) ziemlich gleichmäßig nach H und LXX abhängig 12, 18—21. In Klasse II sind a) überwiegend oder ausschließlich nach H angeführt die Citate in 5, 21—27; 9, 13 12, 7; 10, 36; 11, 29; 22, 37; 26, 31; 27, 46. b) überwiegend oder ausschließlich nach LXX 4, 4. 6—7; 13, 14 f.; 15, 8; 19, 5 (?); 21, 13. 16. 42; 22, 44; 23, 39; 24, 75; c) unentschieden oder ziemlich gleichmäßig von H und LXX abhängig 4, 10; 5, 5. 33. 38. 43; 15, 4; 19, 4; 22, 24. 32. Příčinu různého toho

o pramenech citátů Matoušových a jiných osob v evangeliu jeho mluvících opakovalo a opakuje se opět a opět, není přece správné a proto ovšem, jak ještě níže bude řečeno, ani to pravdivé, co na základě onoho tvrzení usuzují někteří o kompilačním ráze evangelia Matoušova. Uvádějí v něm nejen sv. Matouš, nýbrž i Kristus Pán a jiné osoby výroky starozákonní brzy podle originálu hebrejského, brzy podle překladu řeckého, brzy volně neb v takové shodě s textem řeckým i hebrejským, že těžko říci, ke kterému textu přihlíželi; a činí tak beze všeho pravidla určitého, leč že textu řeckého neдрží se nikdy tam, kde by znění jeho nehodilo se k důkazu. Patrně tedy, že ze způsobu, kterým se uvádějí v evangeliu Matoušově starozákonní výroky, nelze nic usuzovati o řeči, ve které bylo sepsáno původně. (DOK.)

způsobu uváděti starozákonní citáty viděli jiní jinde: Credner, Holtzmann, Renan, Scholten a j. viděli ji v použití textu řeckého na místech messianských pozměněného s hledem k starému syrochaldejskému Targumu. Praví Credner (Einl. 93—94): „Matthäus zitiert frei und hält sich bei der Anführung alttestam. Stellen durchaus an die Griechische Uebersetzung, aber nach einem Texte, welcher bei den messianischen Beweistellen, und einzig nur bei diesen mit dem Hebräischen Texte, oder, wie schon Gesenius (Comment. zu Jes. I. S. 64) von einigen Stellen richtig bemerkte, mit einem alten Targum verglichen und nach ihm geändert war.“ Aber le myslí, že citáty uvedeny jsou dle textu hebrejského, který lišil se poněkud od nynějšího masoretského, ale byl od velerady uznán za úřední. Anger myslí, že Matouš v první části držel se Septuaginty, v druhé textu hebrejského; praví (l. c. str. 35): „Ab initio quidem Alex. ut ad ipsius consilium accomodatissime interpretatos sequitur . . . postrema ex hebraicis partim ad verbum transfert, . . . partim dilucidius exponit ad rationem illius . . . explicationis.“ Haupt soudí, že sv. Matouš citoval z paměti (l. c. str. 304): „Nur in zwei Fällen hat Matthäus derartig zitiert, daß man sieht, er hat sich nicht auf sein Gedächtnis verlassen, sondern das A. T. aufgeschlagen und in diesen beiden Fällen benutzt er das hebräische Original: 4, 15, 12, 18. Sonst gebraucht er das Original oder die LXX nicht direkt, sondern zitiert nach dem Gedächtnis.“ Jiné následy ještě viz u Langena, l. c. str. 25, Schanze, Comment. über das Evang. des hl. Mat. str. 21, 33; Schöfera Al. Einl. str. 211). Nejspíše však byla příčina řečeného způsobu citování v tom, že židé (a křesťané židovští) znali Starý Zákon jak v originále hebrejském tak v překladě řeckém, jakož i v tom, že sv. Matouš ve svém spise, podobně jako i Kristus Pán a apoštolé (i židé) ve svých kázáních, neuváděl míst starozákonních doslovně, do Písma nahlédaje, nýbrž volně a dle smyslu toliko, z paměti cituje brzy dle textu hebrejského, brzy dle překladu řeckého, a že proto překladatel jeho do řečtiny nemohl jinak uváděti starozák. míst, leč smíšeně, když doslovně překládal,

dají v postranních ulicích nebo příkopech své dítky nevyléčitelnou nemocí stížené nebo jež nemohou uživiti nebo své dcery na pospas prostituci! Hle, to jsou mravy těch pohanů, které nám líčí naši svobodní myslitelé jako bytosti nevinné a jako anděly, jimž missionáři přicházejí odňati jejich naivnost a ničiti jejich dokonalé štěstí!⁸⁷⁾ (DOK.)

V které řeči bylo původně sepsáno evangelium sv. Matouše.

Napsal Dr. JAN LAD. SÝKORA.

Konečně

c) tvrzení, že evangelium sv. Matouše povahou svou jeví se býti přepracováním evangelia Markova neb některého spisu jiného řecky psaného, jest nesprávné. Nenalézám v celé starobylosti žádné opory, nýbrž odpor spíše⁸²⁾, spočívá na základě nepravém, předpokládaje chybně, že spis sv. Matouše obsahoval prvotně toliko řeči a ne též skutky Páně, a opírá se o důvody tak vrátké, že jiní dovolávají se jich pro tvrzení zcela opáčné. Hledí na př. k tomu, že Matoušovo evangelium jest delší a obsahuje až na několik perikop malých všecky děje, které vyličuje sv. Marek, a vycházejíce od názoru, že spíše povstává spis větší z menšího, než menší z většího, činí z toho úsudek, že evangelium to povstalo rozvedením evangelia Markova neb některého jiného spisu řeckého, jenž vyličoval pouze skutky Páně⁸³⁾; a

⁸⁷⁾ Revue des deux mondes, u. r. str. 875.

⁸²⁾ Sv. August., De cons., Evang. 1, 2. (M. 34, 1011): „Marcus Matthaeum subsecutus tamquam pedisequus et breviator eius videtur“.

⁸³⁾ Weiss B., Die vier Evangelien, s. 2: „Dieselbe (Die Abhängigkeit des Matthäusevang. von unserem zweiten Evangel.) erweist sich nicht nur dadurch, dass der gesammte Inhalt desselben mit verschwindenden, leicht erklärlichen Ausnahmen in das erste aufgenommen ist sondern auch. Ermoni, Le Noyau primitif des Évangiles synoptiques (v Revue bibl. 1897 str. 260): Le deuxième évangile, on l'a assez souvent rappelé, est le plus court et le plus concis. Celui de saint Matthieu est bien plus développé et détaillé. Ce caractère n'est-il pas un trait de lumière pour la critique? . . . Il est à présumer qu' on a suivi ce qui est plus ou moins la règle de toutes les littératures . . . La marche générale de l' histoire Matthieu marque un développement très accentué; il doit par conséquent, selon toutes

soudí tak tím spíše, poněvadž sv. Marek oživuje vypravování své udáním různých okolností časových, místních i osobních, a vylučuje děje pořádkem přirozeným, jak se po sobě udály, sv. Matouš však přestává na prostém podání věcí mnohdy dosti stručném a zachovává postup logický, umělý, řadě věci k sobě nikoli tak, jak se za sebou přihodily, nýbrž, jak věcně patří k sobě s hledem k jistému účelu; neboť onen pořádek přirozený a živost v líčení jest prý známkou původnosti, postup logický pak a nedostatek živosti známkou pozdějšího zpracování⁶⁴). Ale jak svrchu napověděno, jiní vyvozují z téže povahy oněch evangelíí závěry zcela opáčné, tvrdíce, že povstalo nikoliv Matoušovo evangelium z Markova, nýbrž Markovo z Matoušova, neboť, jak zcela právem upozorňují, větší stručnost (u sv. Marka) není známkou původnosti. — vždyť nevypůjčuje boháč u chudého, nýbrž chudý

induction, être posterieur à saint Marc . . . (str. 263): Est-ce saint Matthieu qui a amplifié saint Marc, ou saint Marc, qui a abrégé saint Matthieu? . . . Or, d'après toutes les analogies et les inductions littéraires, il n'est guère probable que saint Marc ait abrégé saint Matthieu . . . Il ne reste donc que l'autre alternative, à savoir que c'est saint Matthieu qui a amplifié saint Marc.

⁶⁴) Holtzmann, Einl. 3. vyd. str. 358—359: »Schwerlich konnte schon aus erstmaliger Aufzeichnung der Ueberlieferung ein so planvoll geordnetes, durchweg Reflexion und Kunst der Auswahl und Composition verrathendes Werk (Matthäusevang.) hervorgehen . . . Dagegen liegen ungleich mehr Anzeichen der Ursprünglichkeit auf Seite des 2. Evglms. Bis auf etwa 30 im Zusammenhang des Ganzen verlorene Verse ist der gesamte Stoff desselben in den beiden anderen Werken (Matthäus und Lukas) wieder zufinden. Nimmt man aber die Reihenfolge der einzelnen Erzählungen bei Mc und stellt die bei Mt zur einen, die bei Lc zur anderen Seite, so kann man Schritt für Schritt nachweisen, dass jeder der beiden anderen eben diese Reihenfolge als die Ursprüngliche voraussetzt. . . . Jülicher, Einl. 3. a 4. vyd. str. 274: »Bei ihm (Marcus) entspricht die Reihenfolge der einzelnen Abschnitte am besten dem wirklichen Verlauf der Geschichte, es wäre seltsam, wenn auf die viel künstlichere Gruppierung des Mt oder des Lc das Natürlichere erst gefolgt wäre. . . str. 284: »Durch den Besitz von Seitenreferenten sind wir in der Lage zu wissen, wo Matthäus und Lucas dem Marcus und wo sie der Logiensammlung gefolgt sind. Viz též Wilke, der Urevangelist oder exegetisch kritische Untersuchung über das Verwandtschaftsverhältniss der 3 ersten Evang. 1838. str. 24. Köstlin, Ursprung der synopt. Evang. 1853, s. 85, Döllinger, Christenthum und Kirche s. 132. Srovn. Schanz, Die Composition des Matthäusevang. Tübingen, 1877 str. 11. a další, a jeho Commentar über das Ev. d. h. Matthäus. 32—34.

u boháče⁶⁵⁾, a i přepracovatel spisu některého může rovněž rozšiřovali jej, jako zkracovati⁶⁶⁾; nedostatek živosti pak a logický, umělý pořádek nesvědčí nutně o pozdějším přepracování, — vždyť Wilke vidí v tom i známku původnosti⁶⁷⁾, — nýbrž záleží dilem na povaze a dovednosti, dílem na úmyslu autorově, a má u sv. Matouše zejména příčinu v tom, že usiloval předem o to, aby dokázal, že Pán Ježíš jest Vykupitel v Starém Zákoně zaslíbený⁶⁸⁾, a proto nepodal jednotlivých událostí ze života Páně obsírně a v tom postupu, ve kterém se po sobě udály, nýbrž mnohdy jen potud, pokud toho bylo třeba k řečenému účelu, a pořádkem takovým, jak se hodily k sobě věcně, aby onoho účelu dosáhnul, a to tak, že právě jeho vyličení jeví se býti původním⁶⁹⁾. Ať tedy pomlčíme o tom, že kritikové nesrovnávají se ani ve svých úsudcích o povaze evangelia Matoušova, majíce je jedni za dílo promyšlené, přesně logicky spořádané, jednolitě⁷⁰⁾, jiní za špatnou

⁶⁵⁾ Belser, Einl. str. 238: „Angesichts dieser Fülle bei Matthäus und der relativen Armut bei Markus legt sich von selbst der Gedanke nahe, dass der Arme geborg hat bei dem Reichen, nicht umgekehrt.“ Zahn, Einl. II. 317: „Daraus folg nicht nur, dass Mt und Mr in einem innigen Verhältnis zu einander stehen, welches nicht anders als durch Abhängigkeit des Einen vom Andern erklärt werden kann, sondern auch dass Mr der abhängige ist. Der Arme borg bei dem Reichen, nicht umgekehrt.“

⁶⁶⁾ Schanz, Die Markushypothese (v Tübinger Theol. Quartalschr. 1871, s. 496: Gewiss kann ein Bearbeiter ebenso gut erweitern als abkürzen, ohne deshalb gegen die Logik zu verstossen.“

⁶⁷⁾ Wilke, Der Urevangelist oder exegetisch kritische Untersuchung über das Verwandtschaftsverhältniss der 3 ersten Evang. 1838, str. 24. tvrdí, že při zprávách společných patří prvotností tomu, či text nejlépe odpovídá se zákony logiky; neboť původní jest prý to, co jest logické. (Srovn. Schanz, Markushypoth. I. c. s. 492).

⁶⁸⁾ Zahn, Einl. II. 303: „Den Juden und Judenchristen, für welche Matthäus schrieb, sollte bewiesen werden, dass Jesus, trotz aller jüdischen Vorurteile, welche gegen ihn sprechen, der Verheissene sei. Wenige charakteristische Handlungen und ausführliche Reden waren das für diesen Zweck geeignete Material. Zweitens muss man von der Wirklichkeit des Lebens wenig wissen, um Fragen dieser Art nach einer gemeingiltigen Schablone, statt nach tatsächlichen Verschiedenheit der individuellen Neigung und Befähigung zu beurteilen.“

⁶⁹⁾ Zahn, Einl. II., 325: „Ist dies richtig, so folgt, dass die grössere Ursprünglichkeit auf Seiten des Matthäus ist.“

⁷⁰⁾ Zahn, I. c. „Das Matthäusevangelium stellt sich dar als ein Werk von grossen Entwurf und aus einem Guß, das Markus-evangelium als eine aus vielen Stücken sorgsam zusammengesetzte Mosaikarbeit. Viz též Jülicher, Einl. 3. vyd. str. 274, Holtzmann, Einl. 3. vyd. str. 358, 376. Belser, Einl. 55.

kompilaci, za práci bez ladu a skladu ⁷¹⁾, a shledávajice v něm jedni řeč i sloh jednotný a poměrně čistý ⁷²⁾, jiní však řeč i sloh nestejný a četnými hebraismy protkaný ⁷³⁾, i již z toho, co jsme s vrchu pověděli, jest patrno, že povaha evangelia Matoušova není taková, aby bylo nutno souditi z ní, že evangelium to jest pozdějším přepracováním evangelia Markova neb některého jiného spisu řeckého, a že proto sepsáno bylo prvotně řecky.

Žádný tedy z těch důvodů, jež uvádějí se pro řečtinu jakožto původní jazyk evangelia sv. Matouše, nedokazuje, že náhled ten jest pravý, žádný není s to, aby vyvrátil, co jednohlasné podání a svědectví spisovatelů prvních století církve v té příčině praví, že totiž evangelium sv. Matouše bylo původně sepsáno hebrejsky t. j. hebrejsky ve smyslu širším či aramejsky ⁷⁴⁾.

II. Do řečtiny byl přeložen aramejský originál tento velmi záhy: již v době apoštolské, v druhé polovici 1. st. Že tomu tak, patrno jest z toho, že textu řeckého užili již sv. Otcové apoštoli: autor listu Barnabášova, Polykarp, Ignác Muč., Klement Řím., jakož i z toho, že dle jednoho rukopisu syrského, přičítaného ne-

⁷¹⁾ Bauer Bruno, *Kritik der evang. Geschichte*, III. str. 81: „In seiner schlechten compilirenden, alles durch einander werfenden Manier hat Matthäus nicht einmal gemerkt, daß er wie ein Unmensch schreibt.“ Viz též Haneberg, *Geschichte der Offenb.* 3. vyd. str. 684.

⁷²⁾ Zahn, *Einl.* II. 299: Der Stil des Matthäus ist durchweg weniger hebraisirend, als der des Marcus und der Apostelgesch. Belsers, *Einl.* 41; Pölzer, *Kurzgefasst. Komment. zum Ev. des heil. Matth.* 2. vyd. s. XXIII. Bleek, *Einl.* 322: „Sonst ist aber der Charakter des Griechischen durch das ganze Evangelium des Mt. ziemlich gleichartig und besondere sprachliche Eigentümlichkeiten lassen sich in einzelnen Abschnitten in Vergleich mit anderen nicht nachweisen.“, Viz též Wernle, *Die synoptische Frage*, Freiburg im Br. 1899.

⁷³⁾ Soltau, *Zur Entstehung des 1. Evang.* (v *Zeitschr. für die ntl. Wissensch.* 1900, str. 234): „Und dennoch glaube ich mit Bestimmtheit nachweisen zu können, dass beide Bestandtheile des ersten Evangeliums auch sprachlich so geschieden werden können, dass jeder Vorurteilsfreie diesen Gegensatz anerkennen muss.“ Davidson, *An Introd.* I. s. 513: „The language of the gospel is more Hebraic than that of the other three, and accords with the fact of its ultimate derivation from an Aramaean original.“

⁷⁴⁾ Pravem proto praví Zahn, *Einl.* II. 261—262: Den Gelehrten, welche unser Matev. als ein ursprünglich griechisch geschriebenes Werk angesehen haben, ist es nicht gelungen, die einstimmige und bis ins erste Jahrhundert hinaufreichende gegenteilige Überlieferung aus einem Irrtum zu erklären und dadurch zu entkräften.

právem Eusebiovi Caesarejskému a chovaného v museu Britském ⁷⁵⁾, bylo evangelium sv. Matouše v řeckém znění svým předmětem jednání na cirk. sněmě, který r. 119 byl konán v Římě pod papežem Xystem.

Mimo to poukazuje k době apoštolské také Papiáš výrokem svrchu uvedeným, ba udává, jak myslíme, dobu ještě přesněji. Zaznamenav totiž výpověď, že Matouš sepsal řeči Páně nářečím hebrejským, přeložil (*ἑρμηνεύσε*) je však každý, jak mohl ⁷⁶⁾, za-

⁷⁵⁾ Rukopis ten byl přeložen do angličtiny od Wrighta pod názvem „Jednání o hvězdě mudrců“. Dle svědectví jeho znali a užívali v Římě i v jiných krajích západních řecký překlad evangelia Matoušova již před r. 119. Ale v exemplářích, které měli, scházela perikopa o mudrcích (Mat. 2, 1—13), byvší dle mínění Belserova vynechána asi proto, poněvadž na východě, odkudž překlad dostal se v opise do Říma, nemile dotýkal se křesťanů ze židovství, že líčil se v ni s takovým důrazem zápal a nadšení, s kterým pohané vyhledali a uctili novorozeného Spasitele, a chlad i duch nepřátelský, s kterým ho židé uvítali. Nedo-statek perikopy té v exemplářích řeckých znepokojoval však ty na západě, kteří znali originál aramejský; i sešel se proto cirk. sněm r. 119 v Římě; na něm pak byla věc ta vzata v úvahu a po předchozím jednání perikopa scházející z textu aramejského přeložena do řečtiny a vtělena do řeckého textu řečeného evangelia. Jednáním tím bylo zároveň uznáno slavnostně, že překlad řecký, který měli před sebou, s onou perikopou o mudrcích, podává text původní správně a jest náležitým jeho představitelem. Prve však, než překlad ten dostal se z východu v opisech do Říma, odtud dále se rozšířil a podnět dal k řečenému jednání na sněmě římském r. 119, uplynula zajisté doba poměrně dosti dlouhá, zajisté více než dvacetiletá; byl tedy patrně zdělán již v 1. st. Příslušné místo řečeného rukopisu zní podle překladu Nestleova takto: Im Jahre 430 119 p. Chr. n. unter der Regierung des Hadrianus Cäsar, im Konsulat des Severus und Fulgus, unter dem Episcopat des Xystus, Bischofs der Stadt Rom (115—125) erhob sich diese Angelegenheit (věc týkající se hvězdý mudrců) in den Gedanken von Männern, bekannt mit heiligen Büchern; und durch die Mühe der großen Männer von verschiedenen Ländern wurde diese Geschichte vorgeschrieben und gefunden und geschrieben in der Zunge derer, welche die Sorge trugen. Viz Belser, Zur Evangelienfrage (v Theolog. Zeitschr. Ravensburg, 1898, str. 198—208).

⁷⁶⁾ Jak patrně ze souvislosti a jak uznává se skoro všeobecně, výraz *ἑρμηνεύσε* nebere Papiáš ve významě „vykládati“, nýbrž ve významě „tlumočiti, překládati“; neboť klade jej proti slovům *ἑρμηνεύσε* *διαλέκτω* (hebrejským nářečím). Který překlad míní, nepraví sice výslovně, poněvadž však mluví tu Řek (Papiáš) ve spise řeckém ke čtenářům řecky mluvícím, není pochybnosti, že nemíní parafrázi chaldejských, jak myslil Schegg, domnívaje se, že sv. Matouš psal v hebrejštině v užším smyslu či biblické (Comment. zu Matth. 1, 13), nýbrž překlady řecké a to nikoli nějakého přepracování hebrejského spisu Matoušova, jak soudil Schleiermacher, Hilgenfeld, Lutteroth, ani překlady psané, ať již úplně (Bleek, Harnack) neb pouhé pokusy (Langen, Schanz),

choval tím pro trvalou paměť zprávu, že evangelium sv. Matouše, byvši původně sepsáno v hebrejštině (v smysle širším), muselo býti s počátku překládáno ústně od těch, kteří působíce mezi obyvatelstvem hebrejštiny (aramejštiny) neznalým, řecky mluvícím, chtěli některých jeho částí použití, zlomkovité překlady ty však že nebyly vždy zdařilé, nýbrž v příčině té závisely na dovednosti a schopnostech překladatelů, ale v době, kdy ona výpověď byla učiněna, že náleželo již minulosti obtížné to překládání ústní, přestavši proto, poněvadž byl již pořízen a přístupným učiněn překlad písemní celého evangelia toho. Záleží tedy na tom, od koho pochází ona výpověď o Matoušově evangeliu, zda od Papiáše samého, neb od jiného. Někteří (Zahn) přiřítají ji Papiášovi, tvrdíce, že on sám poučuje své čtenáře znalé pouze řecký text evangelia Matoušova, jako o původní řeči jeho, tak o tom, kterak vedli si zprvu věrozvěstové a představení církevních obcí, když chtěli u obyvatelstva aramejštiny neznajícího použití některých perikop evangelia Matoušova (scházejících v evangeliích jiných). Podle tohoto náhledu bylo by ústní překládání aramejského originalu náleželo minulosti teprve kolem r. 130⁷⁷⁾, ovšem minulosti již dosti dávné, jistě více než třicetileté, neboť jednak čtenáři Papiášovi nevěděli již o něm, jednak byl překlad řecký rozšířen v četných opisech již před r. 130, jakož patrné jest i z toho, že jej znali a známost jeho u svých čtenářů předpokládali již nejstarší sv. Otcové apoštolští Polykarp, Ignác i Klement Římský. Byl by tedy povstal překlad tento as v posledních dvou desíti-

nýbrž ústní a zlomkovité, jak byly konány v bohoslužebných shromážděních (Thiersch, Ebrard, Zahn, Belser). Myslíti na překlady psané nelze právem již proto, poněvadž v celé starobylosti není po nich ani stopy ani zmínky; a to bylo by nevy světelné, kdyby jich ještě za Papiáše bylo několik. Náhled pak, že by Papiáš byl mnil nějaké spracování hebrejského evangelia Matoušova, jest zcela bezdůvodný a se slovy Papiášovými nesrovnatelný (Srovn. Zahn, Geschichte des ntl. Kanons, I, 891 - 897. Einl. in das N. T. II. 254 - 259; Belser, Einl. s. 42; Bardenhewer, Geschichte d. altkirchl. Literatur, s. 545 - 546).

⁷⁷⁾ Toho času totiž sepsal Papiáš svůj spis „Výklady řečí Páně“, ve kterém onu výpověď uvádí. Dle Zahna (Einl. II. str. 258) psal již kolem r. 125, dle Harnacka (Chronologie I. 357, 656), který myslí, ovšem nesprávně, že Papiáš byl žákem nikoli Jana apoštola, nýbrž nějakého Jana presbytera neapoštola, psal mezi r. 140 (145) - 160; dle Bardenhewera (Gesch. der altchristl. Litter. I. 544) ne před 117 - 138, ale také ne po r. 138.

letích 1. st. Avšak, jak uči souvislost, ve které Eusebius řečenou výpověď Papiášovu uvádí ve svých dějinách círk., a jak uznává i Harnack⁷⁸⁾, ona výpověď není od Papiáše, leč dle formy toliko⁷⁹⁾, co do věci pochází od téhož Jana presbytera, od něhož Papiáš dostal zprávu o evangeliu sv. Marka, t. j. od Jana apoštola; náleželo tedy ústní překládání aramejského evangelia Matoušova minulosti poněkud větší již za posledních let Janových, kdy Papiáš byl jeho učedníkem, řecký překlad písemní pak zhotoven již kolem r. 70, buď nedlouho po zkáze Jerusalema neb krátce před ní⁸⁰⁾. Je-li však pravda, co s hledem ke shodě, která se jeví mezi evangeliem Lukášovým a řeckým textem Matoušovým v příčině některých výrazův a rčení tvrdí Belser a před nim již Langen a jiní, že totiž sv. Lukáš znal již také řecké evangelium sv. Matouše, spadá vznik řeckého překladu toho již do r. 59—60⁸¹⁾.

Kde byl učiněn první tento psaný překlad řecký, není známo. Obvyčejně se myslí na Palestinu, některé, zejména Zahn⁸²⁾, na Malou Asii, na Frygii.

⁷⁸⁾ Harnack, *Chronologie* I. 692: „Auch von ihm (dem Matthäus) hat der Presbyter höchst wahrscheinlich gesprochen, denn dass der abgerissene Satz, den Eusebius aus Papias geschöpft hat, dem Presbyter zugewiesen ist, darf aus der formellen Verwandtschaft mit dem über Markus Gesagten und aus dem ganz eigenthümlichen, auf eine sehr frühe Zeit weisenden Inhalt gefolgert werden.“

⁷⁹⁾ Tak uznává též Belser, *Einl.* 38: „Von wem stammt nun die Aussage? Der Form und dem sprachlichen Ausdruck nach von Papias; hinter ihm steht aber, wie auch Harnack zugiebt, als Sprecher der Presbyter, d. h. der Apostel Johannes.“

⁸⁰⁾ S udáním tímto srovnávají se také tehdejší okolnosti časové.

⁸¹⁾ Byly již povstaly vně Palestiny četné obce křesťanské, smíšené z obrácených pohanův i židů, kteří mluvíce řecky, nerozuměli aramejskému evangeliu Matoušovu. V Palestině pak vymizely po zkáze Jerusalema takové pravověrné obce křesťanské, které sestávaly jediné z obrácených židův aramejsky mluvících, ježto jedni z křesťanů takových zabředli do bludů, ti pak, kteří zůstali věrni pravé víře Kristově, spojili se s křesťany obrácenými z pohanství a již proto zdržovali se aramejského evangelia Matoušova, aby lišili se od těch, kteří pobloudivše ve víře, zůstali sice při aramejském evangeliu Matoušově, ale čím dál více porušovali je. I přestalo proto znenáhla evangelium sv. Matouše v aramejském znění svém vyhovovati svému účelu, a přece obsahovalo pravdy velmi důležité a zajímavé, a to nejen pro křesťany ze židovství, nýbrž i pro ty, kteří byli obráceni ke Kristu z pohanství (na př. kázání horské, kterého v evangeliu Markově není), tak že v překladě řeckém mohlo konati služby veliké. Nastala proto potřeba překladu řeckého. Pomáhali si sice představení církevní u obyvatelstva řecky mluvícího ústním překládáním oněch částí jeho, kterých chtěli užiti, ale to bylo obtížné a ukazovalo tím více na potřebu překladu písemního, již konečně, jak řečeno, kolem r. 70., ne-li již dříve, bylo vyhověno.

Rovněž není známo, kdo jej učinil. Některé minuskuly řecké s neznámým autorem spisu »Synopsis s. Scripturae« (v 5. neb 6. st.), přičítaného neprávem s. Athanasiovi, jmenují jako překladatele Jakuba Men., jiné s Theofylaktem sv. apoštola Jana, jiné Bartoloměje, Sixtus Sienský sv. Barnabáše. V novější době myslí mnozí⁸³⁾ na samého Matouše, poukazujíce k tomu, že také Josef Flavius přeložil sám do řečtiny spis svůj o válce židovské, který byl sepsal původně aramejsky.

Ale vše to jsou pouhé domněnky bez dostatečných důvodů. Nejstarší spisovatelé neudávají jména překladatelova vůbec. Eusebius pak mluví o něm pouze jako o neznámém komsi⁸⁴⁾, a sv. Jeronym doznává přímo, že není jisto, kdo přeložil originál Matoušův⁸⁵⁾. Nevěděli-li tedy o něm nic oni, ač byli blíže doby apoštolské a měli starší prameny po ruce, nezbyvá zajisté ani nám nic jiného než doznati, že to také nevíme. To však s hledem k časovým okolnostem a povaze překladu samého lze přece tvrditi s Zahnem⁸⁶⁾ bez obavy, že chybíme, že totiž překladatelem nebyl žádný hellenista pravý — neboť ten nebyl by rozuměl textu aramejskému, — nýbrž že to byl takový křesťan obrácený ze židovství, který řecky sice znal, ale za mateřský jazyk měl aramejštinu a tedy před svým obrácením se slýchal ony překlady ústní, které se děly v synagogách z textu hebrejského do aramejštiny nikoliv otrocky doslovně, jakož i takový, který jako křesťan slýchal též a snad i sám činil ony překlady jednotlivých částí aramejského evangelia Matoušova do řečtiny, které konaly se ústně v bohoslužebných shromážděních křesťanů řecky mluvících, pokud nebylo překladu psaného. Byť tedy nebyl překladatelem apoštol některý sám, byl jím zajisté některý žák apoštolský, který překládal možná pod nějakým dozorem a snad i ku pohnutce některého apoštola.

⁸³⁾ Zahn, Einl. II. s. 259.

⁸⁴⁾ Tak Cornel. a Lap., Bengel, Guericke, Semisch, Thiersch, Glaire, Bisping, Reischl, Lutteroth.

⁸⁵⁾ Euseb., Qu aest. evang. ad Mar. 2, 1 označuje jej toliko slovy: τὸν ἐπὶ τὴν Ἑλληνικὴν φωνὴν μεταβαλόντα αὐτό ten, který je přeložil do jazyka řeckého.

⁸⁶⁾ Jeron., De vir. illustr. c. 3: »Quis postea (evangelium Matthaei) in graecum transtulerit, non satis certum est«.

⁸⁶⁾ Zahn, Einl. II. s. 298—299: Der Übersetzer kann kein eigentlicher Hellenist gewesen sein, da er als solcher das Original nicht ver-

Nechť však byl překladatelem kdokoliv, to jest jisto, že překlad řečený byl zdělán ne sice otrocky doslovně, nýbrž poněkud volně, a byť ne dokonale, přece celkem zdařile a věrně. Překladatel hleděl sice překládati co možná doslovně; patrně to z některých nejasností, které se jeví v překladě a jen z doslovného překládání z předlohy aramejské se vysvětlují, na př. Mat. 10, 4: *Καναθαῖος* místo *ζηλωτής* (horlivec, aram. כְּנַאֲנָא, čti: Kan'áná), Mat. 28. 1. *ὁπὲρ σαββάτων* = »pozdě v sobotu« ve smyslu »na konci noci ze soboty na neděli«, aram. בְּסוֹכְרִי שַׁבָּת, Mat. 4, 15.: *πέραν τοῦ Ἰορδάνου* (עַבְרָא דִּי יוֹרְדַן, za Jordanem) m. *ἡ Περαιά* (Peréa) neb *ἡ πέραν τοῦ Ἰορδάνου* (Zajordánsko). Že však nedržel se slova otrocky, nýbrž poněkud volně si počínal, lze souditi z celkové uhlazenosti a plynosti slohu, kterou pozorujeme v překladě, a jaké nebylo by lze dosíci při otrockém překládání z textu aramejského. Dokonalého překladu ovšem, jak řečeno, nedocílil. Jsouť v něm mimo právě podotknuté nejasnosti též některé nesprávnosti jazykové. Ale ať pomlčíme o tom, že žádný překlad díla většního není úplně dokonalý, nedostatků jazykových nescházelo by v textě ani tehdy, kdyby byl sv. Matouš, rodilý Hebrej, sám byl spis svůj přeložil neb hned s počátku napsal řecky. Nejasnosti pak, které se vyskytují, nejsou takové, aby nebylo jim lze porozuměti buď ze souvislosti neb srovnáním s místy paralelními v evangeliích jiných, ať nedíme nic o důležitosti, kterou mají tím, že, jak svrchu naznačeno, ukazují jednak na aramejský originál, jednak na to, že překladatel snažil se, pokud možno, překládati doslovně.

Že však překlad ten přes vytknuté nedostatky jest překladem věrným a proto náležitým zástupcem aramejského originálu Matoušova, co do obsahu jemu rovným, toho důkazem jest jednak ono uznání všeobecné, jehož dle výpovědi Papiášovy dostalo se mu nejen od křesťanů maloasijských vůbec, nýbrž i od samého Jana apoštola, jednak to, že církev přijala a schválila jej jakožto spis sv. Matouše. Jak totiž vychází na jevo z výpovědi Papiášovy

standen hätte, sonder nur einer jener Hebräer, welcher wie Paulus neben der Muttersprache der griechischen Sprache mächtig waren. Er muss unter Hebräern geboren oder aufgewachsen sein und wird daher an die mündliche Dolmetschung des hebräischen Originals ins Aramäische gewöhnt gewesen sein, wie sie in den Synagogen der Hebräer üblich waren.

svrchu uvedené, řečený překlad (jehož užíval i Papiáš a jenž s naším prvním evangeliem kánonickým jest totožný) byl v Malé Asii uznáván již v době apoštolské obecně za spis sv. Matouše a Jan presbyter⁸⁷⁾ t. j. Jan apoštol, který znal aramejský text Matoušův (seznav jej zajisté již v Jerusalemě, možná ještě dříve, než je byl Matouš odevzdal svým čtenářům), neodporoval tomu, nýbrž poučil toliko, že spis ten byl původně sepsán v hebrejštině (v širším slova smyslu) či v aramejštině. Jednáním tím dal patrně na jevo své přesvědčení, že překlad ten jest obsahem svým totožný s Matoušovým originálem aramejským a zástupcem jeho úplně platným. Církev pak uznala věrnost jeho nejen způsobem obyčejným, t. j. tím, že jej předčítala při službách Božích a přijala do kánonu, nýbrž i způsobem slavnostním t. j. na sněmě konaném r. 119—120 v Římě pod papežem Xystem, ve kterém, jak patrně ze svrchu připomenutého rukopisu syrského, řecký překlad ten i s perikopou o mudrcích byl po předchozím srovnání s aramejským originálem Matoušovým potvrzen a schválen.

O zřízení církve Kristovy za prvních dob.

Napsal Dr. FRANTIŠEK BULLA.

C. Biskupové, kněží a jáhnové.

8. Kdo by v Písmě sv., anebo ve starých písečných památkách chtěl vidět nynější kanonické právo a kdo by tam hledal paragraf za paragrafem, ve kterých by byla určena a vymezena

⁸⁷⁾ Že Papiáš užíval právě našeho kánonického evangelia Matoušova řeckého, to uznávají mnozí i z těch racionalistů, kteří popírají (ovšem neprávem) pravost jeho. Praví na příklad Harnack, Chronol. I. 693: »Dass Papias um 150 unseren Matth. gebraucht hat, wird man nicht in Zweifel ziehen«. Holtzmann: »Dieser (Papias) kann nämlich bei seiner Nachricht recht wohl schon an unseren Matthäus gedacht haben«. Rovněž připouštějí alespoň někteří z nich, že Jan presbyter (ježž však odlišují neprávem od Jana apošt.) právě tento překlad, naše kánonické evangel. Matoušovo mnil, ve svém poučení, jež dal Papiášovi; praví na př. Jülicher, Einl. 237: »Ich halte es für ausgemacht, dass Papias hier über unser heutiges erstes Evgl. Bericht erstatten und es als griechische Version eines vom Apostel Matthäus hebräisch geschriebenen Evangeliums bezeichnen wollte, und für wahrscheinlich, dass wenn er sein Wissen dem »Presbyter« verdankt, dieser das Gleiche meinte«.